

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

AARSSKRIFT
FOR
„HJEMLY“ EFTERSKOLE
1954

UDGIVET AF
„HJEMLY“ EFTERSKOLES ELEVFORENING

Statens pædagogiske Studiesamling
København

Gladlyg jule!

AARSSKRIFT

FOR

„HJEMLY“ EFTERSKOLE

1954

Udvalgt af Anne Rypel.

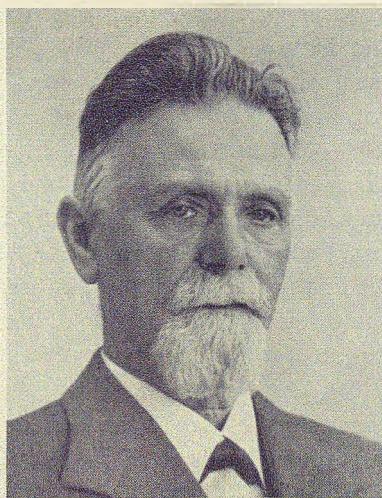
UDGIVET AF

»HJEMLY« EFTERSKOLES ELEVFORENING

Statens pædagogiske Studiesamling

L. København

ANDELSBOGTRYKKERIET I ODENSE

Frands Frandsen.

Som en af dem, der er kommet meget sammen med Frands Frandsen i saavel hans og vort Hjem som til Forældremøder og Fest i »Hjemly« Fri- og Efterskole, hvis Formand han var i mange, mange Aar, har jeg faaet et stærkt personligt Kendskab til ham.

Jeg var ked af, at jeg var forhindret i at være med til hans Begravelse. Men jeg haaber i nogen Maade at kunne raade Bod paa det ved at mindes ham her i »Hjemly« Efterskoles Elevskrift.

Frands Frandsen yndede ikke at tale om sig selv. Men i de sidste Aar, han levede og blev mere lænket til Hjemmet, fortalte han ofte om sin Barndom.

Et enkelt Træk vil jeg her fortælle. Frands Frandsens Fader døde, da Frands Frandsen var fire Aar. Det blev saa sin Moder, han kom til at se op til, og hun var en meget betydelig Kvinde. Frands Frandsen har sikkert i Arv fra hende modtaget det Frisind, der kom til at præge ham i saa høj en Grad.

De havde en Bestyrer i mange Aar, der hed Rasmus Hansen. Ham agtede Frands Frandsen højt. Var hans Moder ikke hjemme, saa var det Rasmus Hansen, der lagde lille Frands i Seng og bad Aftenbøn med ham.

I Vinteren 1894—95 kom han paa Ryslinge Højskole, og, som Frands Frandsen selv har sagt, var det Alfred Povlsen, der gjorde ham radikal Venstre. Det var Alfred Povlsens ildnende Tale om Frihed og Frisind paa Ryslinge Højskole, der gav Frands Frandsen det Staasted, der aldrig forlod ham. Ikke længe efter Højskoleopholdet kom han paa Dalum Landbrugsskole for derefter som 21-aarig at overtage Ledelsen af sin Fødegaard Skelbo.

Frands Frandsen havde stor Interesse for Gymnastik og det folkelige Ungdomsarbejde, og han blev Delingsfører og Formand for Hillerslev Skytte- og Gymnastikforening.

Sommeren 1904 blev han gift med Karen Pilegaard fra Sallinge. De i Fællesskab skabte et Hjem af den Slags, der danner Landets Kerne. Det var baade et Virkested og et Hvilested. De havde mange prægtige unge Folk i deres Brød. De har senere sagt, at Opholdet paa Skelbo og i Hillerslev hørte deres bedste Ungdomstid.

Saa gaar Tiden og allerede i 1909 valgtes Frands Frandsen ind i Hillerslev Sogneraad, og fire Aar efter blev han Formand. Dette Hverv beklædte han i samfulde 31 Aar, indtil Sygdom forhindrede ham i at fortsætte.

Frands Frandsen var Formand for »Hjemly« Fri- og Efterskole i over 30 Aar, en halv Snes Aar sad han i Bestyrelsen for Dansk Friskoleforening. Jeg vil ikke remse alle hans Tillidshverv op. De var mange og vidtfavnende. Men at han var dygtig og alsidig ved alle, der kendte ham. Ja, i Svendborg Amtsråd sad han ogsaa et Par Perioder.

Stærkt knyttet til Højskolen og det frie Menighedsliv følte Frands Frandsen sig, og det var jo især Ryslinge, der var Arnestedet. Han var en af Pastor Rørdams trofaste Venner og fulgte ogsaa med ham over i Frimenigheden. Han var tillige i Bestyrelsen i de bevægede Aar, og han var

med til at forme Love og Paragraffer, og der er ingen Tvivl om, at Frands Frandsen satte sit Præg paa dem.

De tre af alle hans offentlige Hverv, han havde mest kær, og hvor han efter min Mening ofrede mest, var: Det radikale Venstre i Højrupkredsen, som Sogneraadsformand og Skolekredsen »Hjemly«.

Nu maa det ikke optages som nogen Agitation. Men jeg kan ikke lade være at nævne, at Højrupkredsens radikale Kandidater havde et Bosted paa Skelbo i Valgkampens Perioder. Jeg nævnede før, det var et Virkested. I de Dage blev meget planlagt paa Skelbo om Natten efter Vælgermøderne og næste Dags Formiddag. Det var selve Deuntzer, Fog Pedersen, Jesper Simonsen, Kristian Nygaard med flere, og det, der blev drøftet, fik senere Betydning vidt ud i Kredsen.

Som Sogneraadsformand var han meget forstaaende og hjælpsom. Kunde en Mand ikke betale sin Skat til Tiden, fik han Udsættelse, og det kunde han faa flere Gange. I de fleste Tilfælde blev den betalt alligevel, og gjorde den det ikke, saa betalte Frands Frandsen i Stilhed for ham. Han var en god Mand, der forstod at sætte sig ind i andres vanskelige Forhold, og mange af Sognets Folk — uanset politisk Skel — kom til ham, og han stod dem bi med Raad og Daad. Han var saa hundærlig og retfærdig. Vi kan sige, han var præget af Trofasthed, Jævnhed og Ligeformhed. Der var nok dem, der mente, han var for haard til Ligning og Skat. Det viste sig den 23de Juli 1945, at det havde han ikke været. Maaske var det blevet meget værre for mange, dersom Frands Frandsen ikke havde faaet dem til at tage saa meget med tidligere.

Hans Trofasthed over for Skolen var stor. Ja, han elskede denne Skole højst næst efter sit Hjem. Hvor han glædede sig hver Gang, der blev bygget og udvidet, og det skete jo med faa Aars Mellemrum i hele hans Formandstid. Det er ikke mange Møder og Sammenkomster, der har været afholdt paa Skolen, hvor Frands Frandsen ikke har været

med. Selv de sidste Aar kunde vi glædes ved at se hans stovte Skikkelse til Fremvisning o. s. v. Der var over ham en Mildhed, en Myndighed, ja, jeg kunde fristes til at sige Højtid, naar han færdedes derude. Det kunde ikke andet end glæde os andre ind i den inderste Hjerterod, naar vi saa den gamle Høvding i Skolen i de senere Aar. Frands Frandsen var ikke nogen Tilhænger af Eksamen. Den var for ham kun et nødvendigt Onde. Det var Fortællingen, der for ham var Kernen i Børne- og Ungdomsskolen.

Det er ikke saa mærkeligt, at en saa betydelig Mand som Frands Frandsen blev valgt ind i meget. Jeg tænker her paa hans Arbejde for andre, og mest paa den Aand i hvilken han gjorde sin Gerning, den hjertelige Velvillighed, han viste til alle Sider, hans store Fordragelighed over for Modstandere og hans fuldstændige Frihed og Forstaaelse over for anderledes tænkende.

Saa vil jeg slutte med det Haab og Ønske, at Frands Frandsens Minde vil blive bevaret i »Hjemly« Friskole, og jeg vil haabe, at den Aand, i hvilken Frands Frandsen virkede, maa blive bevaret i Kredsen ikke blot som et Minde, men som et Eksempel til Efterfølgelse.

Sigurd Larsen.

Sønderjylland vundet . . . !

Skovvang, den 5. Maj 1920.

Da jeg i Aftes ved 9-Tiden stod udenfor mit Hus — hørte jeg Regiments-Musikken spille: »Den Gang jeg drog af Sted«. — Det var de danske Soldater, der drog ad Sønderjylland til, ikke for at stævne mod blodig Valplads, men for paa Kongens Bud at afløse de engelske og franske Soldater, som hidtil havde værnet det efter Afstemningen danske Land, der nu af de sejrende Vestmagter gives Danmark tilbage.

Mine Tanker gik 50 Aar tilbage, til 1870, da jeg som min Faders Kjøresvend havde bragt ham og Pastor H. Sveistrup i Sikkerhed¹⁾ nord for Kongeaaen, og jeg derovre mødte den danske Hærstyrke fra Lejren ved Hald, som var opmarcheret langs Grænsen for paa første Vink at overskride denne og hjælpe Franskmændene med at slaa Tyskerne.

Hvor var vi store Drengene ikke optagne af denne Mulighed, at de danske Soldater vilde komme og fri os ud af Ørnens Klo. — Vi drøftede vore »Spejder-Opgaver« og Vejene gjennem Skovene, og vi var saa sikre paa de danskes Sejr!

Tankerne gik endnu længere tilbage, til 1864. Mit første bevidste Indtryk af, at det trak op til Krig, fæstner sig til en Skumrings-Aftenstund i Efteraaret 1863. Jeg var med min Fader ude paa en Spadseretur fra Tønder mod Syd, og her møder vi en Mand med Tværsæk paa Ryggen. Han kom syngende: »Saa skal vi nu atter med Prøjserne slaaes, de skal ikke finde os bange«.

Hvad er det for en Mand, spurgte jeg Fa'r, og han svarede: Det er en af de gamle Soldater, som er bleven indkaldt, ti vi faar snart Krig igjen med Tyskerne.

Dette var mit første Indtryk, og Sangens Ord: De skal ikke finde os bange, svarede godt til den almindelige Opfattelse i det danske Folk, altsaa ogsaa i det sønderjyske Folk, at vi med god Fortrøstning kunde gaa denne anden slesvigske Krig i Møde, ti som det saa frejdigt lyder i »Den tapre Landsoldat: »Vi byder Fjenden Trods, naar Kongen er med os!« — Og dette var jo netop Tilfældet denne Gang, ti at det i 1863 trak op til Krig, skyldtes den Beslutning, som Kong Frederik d. 7. og hans Ministre havde taget om en Adskillelse af det gamle danske Land: Sønderjylland fra de gamle tyske Lande: Holsten og Lauenborg. — Kongen var altsaa nu i særlig Grad med os danske!

¹⁾ Tyskerne fængslede nemlig i 1870 ligesom i 1914 de kjendte sønderjyske Tillidsmænd.

1864 kom. Svenskerne 22000 Mand kom imidlertid ikke, men Frosten kom og gjorde Danevirke-Stillingen uholdbar mod de to Stormagters — Centralmagternes — talmæssige Overvægt.

General de Meza viste sig her som en Mand, der turde handle efter sin Overbevisning om, hvad der tjente Danmark bedst.

I den ham af Krigsministeriet givne Instruks hedder det nemlig: »Hvor vidt vi skulde drive Stillingens Forsvar, er det umuligt forud bestemt at afgjøre, og det maa i hvert enkelt Tilfælde blive den kommanderende Generals Sag at fatte Beslutning herom i Overensstemmelse med Begivenhedernes Gang. Til Vejledning i denne Henseende skal Ministeriet gjøre opmærksom paa, at saa stor Interesse det end maa have at beskjærme Landet mod fremmed Vold og derved kun vige tilbage efter en afgjørende Kamp, *saa er det dog under de for Haanden værende politiske Forhold af endnu større Betydning, at det kommende Foraar finder os i Besiddelse af en dygtig og slagfærdig Hær.* Kampen i Danevirke-Stillingen bør altsaa ikke føres saa vidt, at Hærens Tilværelse som Hær kompromitteres, hvad der ogsaa følger ligefrem deraf, at vi bag denne Stilling have en anden Forsvarslinje i vore Flankestillinger, og at vi til disses Besættelse kun kunne gjøre Regning paa den samme Hær, som kæmper ved Danevirke.« (Se: Den anden slesvigske Krig af Kaptain Carl Th. Sørensen, I Del, Side 257).

I samme Bog, Side 341, fortælles om Krigsraadet den 4. Februar 1864, og i dette blev det erklæret fra et militært Synspunkt for nødvendigt — for at Hærens Tilværelse som Hær ikke kompromitteres — »at Arméen tiltræder et frivilligt, regelmæssigt Tilbagetog i Morgen, efterladende alt i Stillingen værende Materiel«.

Saaledes handler modige, gode danske Mænd i Farens Stund: Danevirke var meget, men Danmark var alt!

General de Meza blev miskjendt, dømt og afsat af Samtiden, men Historien hædrer hans Minde.

Den 29. Juni 1864 faldt Als, og de paa sønderjysk Grund kæmpende danske Soldater trak sig tilbage til Fyn.

Herligt nu at opleve den Dag, den 5. Maj 1920, da danske Soldater fra Fyn igjen drager over Lillebælt og tager Sønderjylland i Besiddelse.

Sønderjylland? — Sønderjylland er fra ældgammel Tid Navnet paa Landet mellem Kongeaa og Ejderflod. Det Land, som var beboet af dansktalende og dansksindede Mennesker.

Saa stort er Sønderjylland ikke længere, og har ikke været det i Mands Minde. Lidt efter lidt er det danske Sønderjylland svundet ind.

Hvorfor?

Fordi Menneskenes Sind vendte sig fra det danske og mod det tyske!

Landet mellem Ejderflod og Danevirke var i Historiens Morgen ubeboet, men da Landet ryddedes og blev beboet, saa kom Nybyggerne ikke nordfra — de kom sydfra. Det var de Naboer, som vi nu kalder Tyskerne, der tog Jorden i Besiddelse, og deres Ejendomsret har stedse været respekteret.

Disse Menneskers tyske Sind har smittet de sydligste Danske, og som en Epidemi har Fortyskningen bredt sig længere og længere Nord paa. I Beboernes Sind uddøde da Tid efter anden det danske i Landet mellem Danevirke og Linien Flensborg-Tønder, saa Tilstanden her, aandelig talt, var den samme som i Danmark, legemlig talt, efter den sorte Død, hvor Landet laa hen som uddøet, og der kun hist og her fandtes et levende Menneske.

For at blive i Billedet: I Sydslesvig fandtes kun hist og her omkring 1864 et Menneske, som kunde sige med Hans Kryger og Ahlmann: Vi er danske og vil blive ved at være danske.

Skjellet mellem tyske og danske var efter Haanden traadt

stærkere og stærkere frem, og det tegnede sig skarpt for alle i Europa efter Rendsborg-Mødet den 18. Marts 1848, da de af sig selv sammentraadte slesvigske og holstenske Stænderforsamlinger proklamerede et selvstændigt Slesvig-Holsten med en selvstændig fri Forfatning, og hvor man krævede, at der skulde gjøres de fornødne Skridt hos det tyske Forbund til Hertugdømmet Slesvigs Optagelse deri. Ordføreren sluttede Mødet med at sige: Alt, hvad her er sket og besluttet, er stemmende med det slesvig-holstenske Folks Ønske.

Da rejser Hans Kryger sig og erklærer paa Dansk: »*Man synes ganske at glemme, at Halvdelen af Slesvig er beboet af Danske og dansksindede Folk, som aldrig vil høre til Holsten eller til det tyske Forbund, men som altid vil være den danske Konges tro Undersaatter*«.

Men Kryger var kun selvanden til Stede af Danske, alle de andre var Tyskere, og det slesvig-holstenske Oprør, som faa Dage efter bryder ud, vinder Tilslutning over hele Tyskland. Alle Vegne fra strømmer der unge Mænd til for at sikre et Slesvig-Holsten, løsrevet fra Danmark og indlemmet i det tyske Forbund. — Oprøret mod Danmark støttes af de Afdelinger af den danske Hær, som var dannet af Mandskab fra Holsten og Lauenborg og fra Sydslesvig.

Denne historiske Kjendsgjerning bør ikke skrives i Glemmebogen, og det er ikke rigtig forsvarlig Tale at ville paastaa, at det alene skyldes Prøjsernes til visse haardhændede og haardhjærtede Voldsregimente i de siden 1864 forløbne 56 Aar, at Tyskerne nu har talmæssig Overvægt i Flensborg og anden Zone.

Og selv om man mod dette vil indvende, at Skylden for Sydslesvigs Fortyskning er at søge i hele den oldenborgske Kongestammes Styrelse af vort ældgamle danske Grænseland, — jeg har med blødende Hjærte under min snart 40 aarige Syslen med Sønderjyllands Historie set de mange Fejlgreb, som er gjort af denne Kongestammes Mænd og deres Raadgivere, og ikke mindst af det sidste Skud, Kong

Frederik den Syvende, som efter Treaarskrigen i 1850—1852 veg tilbage fra Ordningen af den danske Stats Forhold efter den nationale Sags Krav. »Han lyttede alt for gjærne,« siger A. D. Jørgensen, »til den Tale, at det var hans første Pligt at bevare hele den fra Fædrene modtagne Arv, og han gik derfor ind paa at købe Holstens Bevarelse med Opgivelse af Rigets historiske Ret.« —

Altsaa — vil man nu med »Historien fra 1448 til 1864« som Skjærnbrædt, forsvare Ønsket om anden Zones Optagelse i den danske Stat, saa maa der protesteres herimod i Folkefrihedens Navn. Ti Sydslesvigerne greb i 1848 til Vaaben for at frigjøre sig for Danmark og det danske, og det er deres Børn og Børnebørn, som den 14. Marts 1920 af fri Overbevisning tog den Stemmeseddel i Haand, hvorpaa der stod »Deutschland«, lagde den i Stemmeurnen og vedkjendte sig dermed at: »Vi ere Tyskere, vi ville forblive Tyskere, vi ville behandles som Tyskere, og det efter Folkerettens Forskrifter«.

Folkefrihedens kostelige Væsen kræver: Hvad Du vil, at andre skal gjøre mod Dig, det skal Du og gjøre mod dem.

Det var Rigsdagsmand J. P. Junggreens stærke Hævdelse af denne gode Leveregel, som samlede det danske sønderjyske Folk til sejt og udholdende Kamp efter at Østerig og Tyskland for deres Vedkommende havde udtalt, at Pragerfredens Artikel 5 kun var en Lap Papir, som efter 1878 ikke havde noget mere at betyde.

Vore store Førere indrettede sig paa den langvarige — men ikke haabløse Kamp for at fæstne Sindelags-Grænsen.

Angelboen Gustav Johannsens hele politiske Virksomhed byggedes paa dette, som han udtrykker det i Franz v. Jessens Haandbog i det nordslesvigske Spørgsmaal, at »De danske Sønderjyders politiske Maal maatte nødvendigvis blive: *Nordslesvig skilles fra Sydslesvig og gjenforenes med Danmark.*

Ingen af de sønderjyske Førere har stærkere og mere vedvarende krævet Opfyldelsen af § 5 end Redaktør J. Jes-

sen, og selv om der mellem danske Sønderjyder har hersket Uenighed om Veje og Arbejdsmaader, saa har vi dog alle kun haft ét Maal, dette nemlig: at faa flyttet Kongeaa-Grænsen saa langt Syd paa som muligt, *men dog aldrig længere end til Sindelagets Grænse.*

Ved denne Grænse har der længe vajet to Bannere med hver sin Indskrift.

Det første Banner plantedes i 1867 af Kryger og Ahlmann, og paa Banneret satte de Indskriften:

»Vi ere Danske, vi ville forblive Danske, vi ville behandles som Danske, og det efter Folkerettens Forskrifter.«

Det var dristige, men herlige Ord. Det var sande og profetiske Ord.

Da Sønderjyderne i 1869 holdt Fest i Gram for Hans Kryger, skrev Lembecke en Sang, hvis sidste Vers lyder saaledes:

»Hans Kryger skal mindes, mens Troskab boer
i Danskens Bryst.
Og lydt skal det vidnes, at hvert hans Ord
var Folkets Røst.
Vort er det Banner, han dristig har hævet,
Vort er det Haab, som paa Fanen staar skrevet:
Vi kommer tilbage til Danmark!«

Dette Haab var stedse levende, varmt og stærkt i det danske Sønderjylland, og det bredte sig dernede.

Digteren og Præsten C. Hostrup oplevede det. Kommen hjem fra en Rejse i Sønderjylland skrev han i et langt Digt: Til Fjenden, blandt andet følgende:

»Og Danskheden vokser, mens Danemænd dør,
og Drengene bliver til Mænd.«

Det andet Banner, som vajer nede ved Sindelagets Grænse, rejstes, da man for Alvor blev opmærksom paa det tyske Kjøb af dansk Jord, og derfor kom Indskriften til at lyde saaledes:

Fædrejord og Fædrearv,
værnnes maa til eget Tarv.

Om disse Bannere fylkede sig den dansksindede Befolkning, og naar vi tiljublede de to Bannerførere: Hans Kryger og H. P. Hanssen (af Nørremølle) vor Hyldest, da var ingen indtil Efteraaret 1918 i Tvivl om, at Danmark kun ønskede sig tilbagegivet saa meget af det gamle danske Grænseland, som var beboet af en Befolkning, der ikke blot holdt disse to Bannere højt, men som var saa stærk en Fanevagt, at den med Stemmesedlen kunde slaa Tyskerne af Marken.

Man kan i disse Dage møde selv oplyste Folk, som siger: Hvorfor har vi da ikke faaet Rede paa den Sag før nu. Har vi ikke her gaaet i den Tro, at naar der var Tale om Sønderjylland, saa var det Landet mellem Kongeaa og Ejderflod, og nu hører vi, at det Sønderjylland, som der kan være Tale om at faa tilbage, det er kun den mindre nordlige Halvdel?

Der er hertil kun det at svare, at det er en sørgelig Oplevelse at gjøre, at danske Mænd og Kvinder har glemt den sønderjyske Mærkesmand, Historikeren A. D. Jørgensens Livsgjerning, glemt at han bedre end nogen anden har stillet os Ansigt til Ansigt med vort Folks Historie og i Tale og Skrift manet os til Eftertanke.

A. D. Jørgensen gravede det frem af Historien, som gav Svar paa, hvad B. S. Ingemann raaber ud:

»- Stig op af Graven, du Slægt, som dødel
Forkynd dit Fald, og afmal din Brøde!
Advar os fra Udslettelsens Dom,
Og vis os, hvorfra din Frelse kom! -«

Og det Svar, som Historien giver, siger A. D. Jørgensen til Slutning i sine »Fyrretyve Fortællinger«, er bl. a.:

»Den største Fejl fra vore Statsmænds Side i Aarenes Løb er utvivlsomt den, at vor forskellige Adkomst til de omstridte Lande, den politiske Modsætning mellem Holsten og Sønderjylland, den nationale mellem Syd- og Nord-Sles-

vig, aldrig var bleven klaret fuldstændig, hverken overfor Udlandet eller for det danske Folk, hvis Ve og Vel denne Sag saa umiddelbart berørte. —

Tiderne skifter og Menneskenes Sind forandres, vi kan ikke slippe det Haab, at det danske Sønderjyllands ulykkelige Skjæbne en Gang vil formildes, at den Afgjørelse, som mislykkedes 1864, endnu vil kunne opnaaes som en endelig Afslutning af dette Lands omskiftelige Historie.

Den bør da kunne blive et Pant paa varig Fred og god Forstaaelse mellem de beslægtede Folk Nord og Syd for den nationale Grænse, der er sat af Aarhundreders Udvikling, og som det ikke er vor Sag nu at gaa i Rette med.«

A. D. Jørgensens Syn paa og Opfattelse af, hvor den fremtidige Grænse mellem Danmark og Tyskland skulde trækkes, har i mange Aar været Sønderjydernes. — Ingen vaagen og ansvarsbevidst Sønderjyde har siden 1867 og indtil 1918 ønsket andet og mere tilbage af Sønderjylland end det, som ved en Folkeafstemning frivillig stemte sig til Danmark. Med spændt Opmærksomhed har vi fulgt Stemmetallene, der blev afgivet ved Rigsdags- og Landdagsvalg, og hvor smertelig det end var for os at se, hvorledes Flensborg mere og mere gled over i Tyskernes Arme, saa maatte vi indrømme, at her og i Mellemslesvig gik Tyskerne sejr- rig frem.

Flensborg — denne herlige, gamle By med det danske Præg i sit Anlæg og sine Omgivelser, fuld af dyre Minder, gjemmende de mange Grave, hvor danske Mænd, der faldt i Kampen for Folk og Fædreland, hviler deres Ben.

Ja, det er tungt, saare tungt at tænke paa, at vi ikke længere kan færdes i Flensborg og paa Kirkegaarden dvæle ved Krigergravene, ved Gustav Johannsens og Jens Jessens Grave med Tak for deres Daad og med Haab om igjen at se Danebrog vaje over Huse og Tage.

Men Kjendsgerningen skal ses i Øjnene, og vi maa bøje os for det af Beboernes store Flertal i Flensborg og Mel-

lemslesvig saa klart og saa stærkt udtalte Ønske om at blive ved Tyskland.

Afstemningen var det første og det sidste, som vi klyngede vort Haab til. — Valgene til Rigsdag og Landdag udpegede skarpere og klarere de Distrikter, som vilde blive danske, naar den Dag kom, da Paragraf 5 skete Fyldest. — Frankrig formede i 1866 Paragrafen, og den lød som bekjendt saaledes:

»Hs. Maj. Kejseren af Østrig overdrager Hs. Maj. Kongen af Prøjsen alle sine i Freden i Wien af 30. Oktober 1864 erhvervede Rettigheder til Hertugdømmerne Holsten og Slesvig, dog saaledes, at Befolkningen i de nordlige Distrikter af Slesvig skal afstaaes til Danmark, naar den ved Afstemning tilkjendegiver Ønsket om at blive forenet med Danmark.«

Det første Valg af Medlemmer til den tyske Rigsdag holdtes den 14. Februar 1867. — Vi haabede alle, at den Styrkeprøve mellem Danske og Tyske, som der blev indbudt til, maatte blive en Slags Generalprøve paa Folkeafstemningen, og der er ingen Tvivl om, at Udfaldet af Rigsdagsvalget 1867 fuldt ud den Gang svarede til »Ønsket om at blive forenet med Danmark«.

Tyskerne indsaa ogsaa klart dette, men Tysklands ledende Mænd havde ikke Øre for Folkefrihedens Krav. Tværtimod, de stilede mod det store Verdens-Herredømme, hvorpaa Tyskland nu i 1918 knækkede sin Hals.

For at blive fri for Slesvigs nordlige Distrikters tavse Anklage for ikke at indfri helligt indgaaede Løfter, foretoges en Valgkreds-Omlægning, hvorefter der kun kunde vælges én dansk Rigsdagsmand, og hvorved de »nordlige Distrikter« blev saa fortegnet, at den tyske Samvittighed kunne dysses i Søvn med den Valgløgn: At medens Danskerne i Februar 1867 var i Stand til at vælge to danske Rigsdagsmænd: Kryger og Ahlmann, saa kunde de i Au-

gust samme Aar ved nyt Valg kun vælge én dansk Mand: H. A. Kryger. — Havde Tyskerne den Gang villet give Sandheden Æren, saa havde de taget lære af Tallene:

12. Februar 1867 afgaves i hele Sønderjylland 27.488 danske mod 39.593 tyske Stemmer.

31. August 1867 afgaves i hele Sønderjylland 25.598 danske mod 24.664 tyske Stemmer.

Ti selv om Folkeafstemnings-Spændingen var borte ved det andet Valg i 1867, hvad Tilbagegangen i Stemmetallet røber, saa holdt det danske Stemmetal sig dog saa højt, at Wilhelm og Bismarck burde have sagt:

Her er en saa bevidst og klart udtalt Danskhed, at nu bør § 5 ske Fyldest. —

Det skete ikke, man blev staaende ved Bismarcks Udtalelser i Landdagen den 20. December 1866, der kort sagt gik ud paa dette: Selvfølgelig vil Prøjsen opfylde Løftet i § 5, men der bør ventes, indtil Befolkningen er faldet i Ro, og har erfaret, hvilken Velsignelse det vil være at tilhøre et stort Rige.

De følgende Rigsdagsvalg blev indtil 1884 et Billede af den store Udvandring i Henhold til § 5. Den danske Vælgerhær modtog paa den Tid ingen Fornyelse. For de gamle, som faldt, var der i disse Aar ingen ny, som gav Møde.

Nej, af to Onder valgte vi unge Sønderjyder, som blev værnepligtige i Halvfjerdserne, efter Livets gyldne Regel det mindste, og med den lysende Fakkell, som § 5 var, for Øje, blev det for os det mindste Onde at forlade Hjem og Fødestavn »for en lille Stund«, for at kunne tjene under Danebrog, vor Konge som en Karl.

Jeg afviser Ordet: Rømningsmand, som man har villet hæfte paa os. Der lever endnu saa mange ældre Folk imellem os, der kan bevidne, at vi rejste med vort Folks Tak og Velsignelse, fordi vi efter deres Forstaaelse og Opfattelse den Gang netop paa den Maade tjente den danske Sag bedst.

Jeg maa derfor ogsaa have Lov til her i Dalum Lærlin-

ges Aarskrift at bringe den gamle Dalum-Lærting, Gaard-ejer P. J. Refshauge i Oksbøl ved Haderslev, der i Øjeblikket efter Udpegning af den internationale Commission som Landraad (Amtmand) styrer Haderslev Kreds (Amt), en varm Tak, fordi han i sin Tale paa Fyns Forsamlingshus den 14. Februar 1919 udtalte en Tak til de »gamle Udvaldrede«, som havde bosat sig i Moderlandet og der havde holdt Livsfællesskabet vedlige, saa Sammenslutningen af de hjemvendende Sønderjyder med det gamle Land faldt naturligt og som af sig selv.

Efter 1884, da Standsningen i Udvandringen gjorde sig gjældende, begynder den danske Vælgerhærs uafbrudte Vækst i Nordslesvig, og ved sidste Valg til den tyske Rigsdag i 1912, maa selv Modstanderne indrømme, at C. Hostrup spaaede sandt:

»Danskheden vokser, mens Danemænd dør,
og Drengene bliver til Mænd.«

Om Valgene i 2. Valgkreds maa jeg have Lov til at oplyse, at naar det nu under Oplysningsarbejdet til Klarlægelse af Grænse-Spørgsmaalet uden nærmere Forklaring paastaas, at de danske Vælgere i 1881 havde Flertallet i Kredsen, idet Gustav Johannsen ved Omvalget valgtes med 6410 Stemmer mod 5576, saa er det en højst urigtig Fremstilling af Virkeligheden. — Gustav Johannsen opnaede i første Omgang 3761 Stemmer i hele Valgkredsen, og af Omvalgets 6410 Stemmer stammede de 2649 fra Socialdemokratiet og de tysk-frisindede Flensborgere. — Ved Valget i 1884 slog Tyskerne sig sammen og fik for første Gang Støtte fra Socialdemokratiet. I Flensborg faldt Stemmerne saaledes: 1628 danske, 1631 tyske og 806 socialistiske. Ved Valget i 1886 faldt der 1024 danske Stemmer og 1726 socialistiske.

Danske Arbejdere havde altsaa allerede den Gang opgivet den nationale Kamp, som de fandt haabløs, og at Arbejderne i Flensborg ikke nu i 1920 med Kraft vendte

Blikket mod Nord, taler Stemmetallene fra den 14. Marts med største Tydelighed om.

Saaledes maa vi derfor, omend med Vemod, indrømme, at Historien taler tydelige og sande Ord, advarende Ord om, at det ikke er en underkuet Danskhed, som bor til Huse Sønden for Sindelagets Grænse, men at Folkeflertallet er bevidste Tyskere, som trods Tysklands Ydmygelse, Nederlag og fortrykte økonomiske Fremtids Udsigter, dog holder fast ved Tyskland.

At der mellem disse Tyskere bor mange varmhjærtede Danske, og at der i det danske Nordslesvig bor mange varmhjærtede Tyskere, har alle vi, som i de 56 Aar har levet sammen med det sønderjyske Spørgsmaal, aldrig nogensinde været blinde for. Det har staaet os klart under alle vore Overvejelser i Aarenes Løb, at naar Afstemningen kom, da maatte der i Kraft af Selvbestemmelsesretten og Naturnødvendighedens Love op til Sindelags-Grænsen blive et dansk Mindretal Syd for Danmarks ny Grænselinie og et tysk Mindretal Nord for samme.

Lykkeligt for Danmark, at vor Rigsdag enstemmigt den 23. Oktober 1918 stod klar og enig om vore Ønsker og Krav til de sejrende Vestmagter om Opfyldelsen af § 5. Og lykkeligt for Danmark, at det danske sønderjyske Folk stod klar og enig om gennem dets Vælgerforening at udtale, hvad der burde forstaas ved de i § 5 omtalte »nordlige Distrikter«, hvortil føjedes i Henhold til de Wilson'ske 14 Punkter, at Syd for den danske Grænse skulde der tillades kommunevise Afstemninger saa langt, som der udtaltes Ønske her om:

De to klare Udtalelser lød saaledes:

»Efter at have hørt Ministeriets Meddelelser, fastslaar Rigsdagens Fællesmøde, at der er Enighed om:

at fortsætte den til alle Sider ligelige Neutrality-Politik, som hele det danske Folk har givet sin Tilslutning; at ingen anden Ændring i Slesvigs nuværende Stilling

end en Ordning efter Nationalitets-Princippet stemmer med det danske Folks Ønske, Følelse eller Interesse, og under den forestaaende Gjennemførelse af det fra begge de krigsførende Parters Side godkjendte Nationalitets-Princip: Folkenes Selvbestemmelsesret;

at ønske Løsningen tilvejebragt paa en saadan Maade, at der ikke voldes Skade i Forholdet til nogen af Siderne, hvorved ogsaa Gjenforeningens fremtidige Sikkerhed betrygges.«

Jeg gjentager: Lykkelige Danmark, at vi havde en Regering og en samlet Rigsdag, som paa den Maade i fuld Enighed kunde lægge Grunden for de kommende Forhandlinger om det danske Sønderjyllands Tilbagevenden.

Den sønderjydske Vælgerforenings Bestyrelse og Tilsynsraads Resolution, der blev enstemmig tiltraadt af det store Folkemøde i Aabenraa den 17. November 1918, lød saaledes:

1. Vi ønsker det nordslesvigske Spørgsmaal løst paa den Maade, at Nordslesvig opfattes som en Helhed, hvis Befolkning ved at stemme med Ja eller Nej tilkjendegiver om den vil gjenforenes med Danmark.
2. Nordslesvig er den Del af Hertugdømmet Slesvig, der ligger nord for en Linie, som gaar ud fra Sydpynten af Als ind ad Flensborg Fjord til Kobbemølle-Bugten, op langs Krusaadalen, Sønden om Frøslev, saaledes, at Padborg bliver Grænsestation, og derpaa følger Skjellet mellem Slogs- og Kjær Herred, Skjelbækken og til sidst Sønderaaen og Vidaaen til den Bøjning mod Nord, hvorfra den gaar lige ud til Vesterhavet og videre ud om Nordpynten af Sild.
3. Stemmeret har alle over 20 Aar gamle Mænd og Kvinder.
 - a. som er fødte og har hjemme i Nordslesvig,
 - b. eller har boet i Nordslesvig i mindst 10 Aar,
 - c. eller er fødte i Nordslesvig, men udviste af de hidtil værende Magthavere.

4. Stemmeretten udøves skriftlig under Former, som sikrer hver enkelts frie Viljesytring. De hidtil værende Myndigheder maa ikke øve Indflydelse paa Afstemningen.
5. Vi betragter det som en Selvfølge, at tilstødende Distrikter i Mellemslesvig, som rejser Kravet, har Ret til ved en særskilt Afstemning at tilkjendegive, om de ønsker at komme tilbage til Danmark.

Endnu en Gang: Lykkelige Danmark, at vore Forposter, de danske Sønderjyder, i fuld Enighed saa skarpt og klart kunde udtale: Her er det sønderjyske Landomraade, hvor Dansken bor og bygger med Vished om, at de paa Afstemningsdagen rykker frem under Krygers og Ahlmanns Fane:

Vi er Danske og vil blive ved at være Danske!

Disse danske Udtalelser vandt Gjenklang i det danske Folk, saavel Nord som Syd for den Grænse, som skulde flyttes, og med fuld Føje blev denne danske Vejledning til en endelig Opgjørelse af Grænse-Stridighederne mellem Danmark og Tyskland grundlæggende for Fredsforhandlerne i Paris, som havde faaet tildelt den Opgave at tilrettelægge de Traktat-Bestemmelser, hvorefter Grænse-Reguleringen skulde foregaa.

Mange forskellige uafvendelige Forhold voldte, at den endelige Udformning af Freds-Traktaten trak i Langdrag, og ulykkeligvis medførte dette Udviklingen af Tanker og Overvejelser saa omfattende og paagaende, at store Dele af det danske Folk, som ikke hidtil havde haft mange Tanker om Fremtidens Sønderjylland, kom ind i en Stemningsrus, hvor de blev et let Bytte for den Opfattelse, at nu burde Grænse-Spørgsmaalet løses efter helt andre Grundtanker end de, som havde været raadende i de 55 Aar, som var gaaede siden 1864.

Nu laa Tyskerne slaact til Jorden, nu skulde vi have Sønderjylland tilbage helt ned til den gamle Folkegrænse, saa Danebrog igjen kunde plantes paa Danevirke-Voldens Plads.

Der var, syntes man, efter det tyske Nederlag ikke Grund til at tage Hensyn til Tyskerne i Flensborg, Mellem- og Sydslesvig, ti deres Stammerod var i sin Oprindelse dansk, og Danmark skulde nok vide at regere og styre saaledes, at det tyske Sindelag lidt efter lidt lod sig vaske ud, og saa vilde det sig nu bevidste tyske Flertal komme til at takke Danmark, fordi det i sin Tid voldtog Landet, trods den saa klart udtalte Folkestemning.

Det er jo dog gammel dansk Jord, bliver der sagt, og vi tager ikke mere tilbage, end hvad der i Historiens Morgen var dansk, hvorfor saa standse paa Halvvejen.

Denne Tale standsede end ikke efter Folke-Afstemningerne den 10. Februar og den 14. Marts i Aar med de klare og stærke Udslag: 75 pCt. for Danmark i første »Zone« og 75 pCt. for Tyskland i anden »Zone«.

Man syntes helt at have glemt, at Selvbestemmelsesretten maa have samme Gyldighed for Tyske som for Danske, og det forekommer mig at være i høj Grad urigtigt at tale om vildførte Mennesker, allenstund Verdenskrigens fire lange og trange Aar har givet Beboerne i anden Zone den samme Tid og Lejlighed til at overveje det nationale Spørgsmaal, som Beboerne i første Zone har haft.

Jeg ved fuldt godt, at den nye Grænse vil overlade Tusinder af danske Mennesker til fortsat tyske Statsborgerkaar — og det er tilvisse tungt, men tungere vilde det for Danmarks lykkelige Fremtid have været, om vi havde dristet os til, paa Trods af tydelig udtalt Folkevilje, at tvinge tre Gange saa mange Tusinde Tyskere ind under Danebrog.

Lykkelige Danmark, at det blev de sejrende Vestmagter, som ævnede at tvinge Tyskland til at vise Ret og Skjel mod de undertvungne Folk langs dets Grænser, og at de samme Stormagter spurgte Befolkningen: Hvor ønsker I at høre til, Danmark eller Tyskland, inden de afstak den endelige Grænse.

Jeg ved fuldt vel, at mange af mine gamle Elever har svært ved i dette Øjeblik at følge mig i Grænsespørgsmaa-

let. Jeg beder da om, at I vil søge tilbage i Hukommelsen til de sønderjyske Aftentimer her paa Skolen, og I vil indrømme mig, at helt tilbage til 1886—87 førte jeg samme Tale.

Mange af Eder udtalte i Aarenes Løb Eders Tvivl om, at det danske Sønderjylland nogensinde vilde slippe ud af Ørnens Klo, mon I ikke Alle husker, at jeg til dette stedse satte Hans Krygers Ord som mine egne:

»Det prøjsiske Tyskland menes at være stærkt; men jeg véd, at det er svagt, og just det, der synes at være dets Styrke, er dets Svaghed. — Vi har kun at staa paa vor Ret, og vor Ret er klar, vor Sag kan ikke tabes!«

Og vi endte med at synge Pastor Karstensens Sang fra 1864, hvori det hedder i et af Versene:

»Nej, tryk Du kun, Tysker, saa meget som Du kan,
den sønderjyske Bonde skal nok holde Stand!
Den sønderjyske Bonde ej skifter Sind og Lød,
nej, dansk bli'r hans Hjærte, hans Fane hvid og rød.«

Den danske Sønderjyde har for længst hejst Danebrog over sit Hjem. Man har spøgende kaldt Landet for et Pindsvin, ti Flagstængerne staa saa tæt som Piggene paa Pindsvinet.

Da vi stemmeberettigede gamle Udvandrere den 10. Februar drog ind over det sønderjyske Land, hver stævrende mod sin Fødeby, da mødte vi et Syn, som vi aldrig vil glemme.

Ved selve Grænse-Overgangs Stederne var paa den søndre Side rejst Æreporte med danske Flag og Baand. Pælen med Ørnepladen stod klods op ad Æreporten, den tyske Toldgendarm var paa sin Plads, men de var ikke som hidtil Tegn paa en fremmed, sejrende Magts Fuldkommenhed, de stod kun og fortalte om noget forhenværende, ti »Landet« var dem frataget længe før vore Stemmesedler, hvorpaa der stod »Danmark«, endnu var puttet i Urnen, længe før Optællingen havde vidnet om vor straalende danske Sejr.

Og efter Haanden som vi kom frem — jeg kjørte til min Fødeby Tønder — vajede Flag, og kun danske Flag over Landsbyerne. I den voldsomme Storm fløj Flagene trods Regnvejret ud fra Stængerne og dannede som en »Blodsky« over Husenes Tage.

Der var Flag ved de fleste enkelt-liggende Hjem, og der var Æreporte over Vejene ved hvert Sogneskjel og ved hver Indkjørsel til Landsbyerne.

Et Smaamandshjem havde ikke en høj Flagstang med stort Flag, men i et Havebed var plantet et lille Flag. Fra et andet lignende Hjem uden Flag kom to Smaabørn, en Dreng og en Pige, farende ud af Døren og hen til Vejen hver Gang en Vogn kjørte forbi. De viftede med et lille Bordflag og raabte Hurra.

Vi var tre Brødre sammen i Vognen. Aldrig havde vi set saa almindelig Flagning og saa store Festforberedelser: Gaarde og Huse, som laa med Stuehus ud mod Landevejen, havde Indgangsdørene smykkede med Blomster-Kransning, som vi ser det paa store Festdage.

Vi kjørte fem Mil ind i Landet, før vi kom forbi det første tyske Flag. Det var i en lille By nord for Tønder. Her vajede et tysk og tre danske Flag over Gaardene. Var det et Tegn — nej det var tilfældigt —, men tre danske for hver én tysk Stemme var Folkeafstemningens Hoved-Resultat den 10. Februar.

Da vi havde afgivet vor Stemme i Tønder, vendte vi Bilen mod Rødding, hvor vi havde vort Hjem efter 1864, ti her, hvor vi var kommen til Skjelsaar og Alder, maatte vi være med til Afstemningsdagens Aftenfest.

Vi naaede dertil ved Festens Begyndelse Kl. 9 (Afstemningen maatte jo ikke sluttes før Kl. 8), og hvilken Oplevelse: En stor Forsamlingssal, smukt pyntet med Grønt og de danske Farver i Flag, Vimpler og Baand. Kaffebordene dækkede, Opvartningspigerne klædt i hvidt med røde Sløjfer og røde Livbaand.

Hver Plads optaget af festklædte Mænd og Kvinder, der sang, som kun Sønderjyder kan synge, uden Bog:

»Vort Modersmaal er dejligt, det har saa mild en Klang.«

»Moders Navn er en himmelsk Lyd.«

»Der er et yndigt Land.«

»I Danmark er jeg født, der har jeg hjemme.«

»Det haver saa nyligen regnet.«

»Altid frejdig, naar Du gaar,«

og mange flere.

Og der blev talt — og der blev jublet, hver Gang et Stemmeudfald fra de enkelte Kommuner blev oplæst og stadfæstede: Vi er danske!

I hver eneste By var der Fest. Trods Regn og trods Blæst samlede alle Danske sig i Forsamlingshusene, i enkelte Gaardes Storstuer, i store Lader, som var tjældede til Fest o. s. fr.

Hele det danske Sønderjylland sad taknemmelig sammen, glemmende de mange, mange Aars Kamp, prisende sin Lykke for Udfrielsen.

Danmark har ingensinde maattet savne Digtene, som kunde udsynge det danske Folks Følelser i de store afgjørende Stunder.

Henrik Pontoppidan er nu vor Forsanger. Hør blot:

Det lyder som et Æventyr, et Sagn fra gamle Dage:
En røvet Datter, dybt begrædt, er kommen frelst tilbage.

Det sker, hvad som et Drømmesyn har straalet for vor Tanke:
Til Sommer vajer Danebrog igjen paa Dybbøl Banke.

Hvad knap vi turde hviske om i Krogen mellem Venner,
forkyndes nu paa Dansk og Tysk som Løfteord af Frænder.

Velkommen hjem til Moders Hus vor Søster hjærtenskære!
Saa bleg Du blev i Kæmpens Favn i Striden for Din Ære.

Du sad i Bolt og Fangejærn til Spot for vilde Dreng.
Seks Tusind unge Sønners Liv var Dine Løsepenge.

Men Du vil ingen Sørgefest, mens Taaren Øjet brænder.
Du skjuler stolt, hvad ondt Du led i hine Bøddelhænder.

Du kommer klædt i hvidt og rødt og smiler os i Møde.
Hil Dig, vor Moders Øjsten, i Nytids Morgenrøde!

Mens vi lader Danebrog flyve til Tops, istemmer vi denne Sang, og saa gaar vi til Gjenforeningsfest. — Hvad Dag vi kan holde Fest, ved vi endnu ikke, men under Festen giver vi de hjemvendende Sønderjyder Haandslag og byder dem et hjærteligt Velkommen til Samarbejde for vort gamle danske Land, idet vi siger: Tak for Grænsevagten, Tak for Eders Danskhed, som er ubesmittet af den talmæssige, overvældende fremmede Kultur. Tak for Visheds-Følelsen, som Eders trofaste Kamp har givet os, at Nornen havde Ret, da hun sang:

Og Danmark skal staa, mens Bølgerne rulle!

Hans Appel.

Artiklen skrevet til »Dalum Lærlinge«.

Når jeg gennemblader fars mange efterladte papirer, finder jeg tre hovedlinier: I) De faglige taler og artikler, dog således at forstå, at det faglige indpasses i og sættes i forhold til det samlede hele, til hele folkets økonomi og til hele folkets liv i fortid, nutid og fremtid, og således, at fagenes udøvere mindes om den ikke uvæsentlige ting: tilpasningsevne. II) Taler og artikler ved menigheds-, folke- og skolemøder, særlig ved mindesammenkomster. III) Sønderjylland. — Disse sidste er så langt de overvejende. — Far begyndte straks som landbrugslærer at holde fri foredrag for eleverne, først på Faurbogaard og siden på Dalum. Jeg er her truffet på opskrifterne fra 1884. Sideløbende var han rundt i det ganske land at tale om Sønderjylland. Jeg nævner: Gislinge d. 9. marts 1884, hvor vi finder verset, far blev ved at benytte til det sidste:

»Hvor folkenes skaber har roden lagt,
har kraften gennem årtusinder magt.
For hvad der i evigheds bog står skrevet,
har ingen forgæves kæmpet og levet.«

Jeg nævner videre i flæng: Jorløse 12.3.84, Bjæverskov 22.7.84, Hammerum-Drængstrup 1.8.85 og 2.8.85, Anders Øbros have i Aasum juli 88, Odense Højskolehjem 28.11.88, Fjennesløv marts 90, offentligt møde på rådhuset i Odense 19.11.98, Stenløse skov 28.5.99, Kerteminde 2.8.03, sønderjydernes besøg på Dalum landbrugsskole 9.7.13, landbrugsmødet i Dalmose 26.1.15, sikringsstyrken i Nyborg og Knudshoved (2 foredrag) 7.2.15, Indslev 19.2.15, Hjallesø 7.10.15, Søllinge 3.5.19, Svaninge 29.6.19, Hillerslev 13.7.19, Dalby 20.9.19, Højby 26.11.19, Dalum

landbrugsskole 7.2.20, Rønninge 14.7.20, Ferritslev 18.7.20, afsløring af genforeningsstenen i Glavendrup mindelund 25.7.20, Hjallesø 29.7.20, Rolfsted 17.10.20, Stige 12.4.23. Undskyld den lange opremsning! Men for den opmærksomme læser vil en del årstal fortælle lidt danmarkshistorie. Fars godtgørelse for sønderjyske foredrag blev sat i sparekassen. Mor og far kunne da ved genforeningen rejse Sønderjylland rundt og yde en række hjem en økonomisk opmuntring. Det hørte til mors og fars »opmuntringer« at holde forbindelse med disse hjem. En vinter fulgte jeg fars sønderjyske foredrag på Dalum, og – trods seminarium, Ryslinge højskole og Askov udv. højskole – må jeg sige, at foredragene er blandt det, der har »varmet« mig mest. Derfor tilgiver I min lange efterskrift, og – at jeg har optaget fars indlæg ved genforeningen 1920.

Bonden og dansk Aandsliv.

Fortids Indsats, Fremtids Opgaver.

Fredag den 26. Februar havde jeg den Glæde at få Lov at tale ved det sidste »Fredagsaftensmøde« på Hjemly i Aksel Appels Forstandertid. Det var en festlig Oplevelse at være med til denne Sammenkomst og en Fornøjelse at tale til den meget store og lydhøre Forsamling af både ældre og unge. Det faldt mig naturligt at tage mit Udgangspunkt i Navnet »Hjemly« og indledende at nævne, at efter det Kendskab, jeg personlig og især gennem andre – bl. a. gamle Elever – har fået til Skolen, har den båret sit Navn med Rette, idet den både har været som et andet Hjem for sine Elever og i sin Undervisning altid haft Hjemmet for Øje som det grundlæggende i det enkelte Menneskes og i Folkets Liv. Til Emne for mit Foredrag havde jeg valgt: Bondens Indsats og Opgave i dansk Aandsliv. Hovedindholdet gengives i det følgende efter min Opskrift.

Et gammelt Ordsprog siger: »Det er godt at være Barn i Fasten, Præst i Påsken, Føl i Høsten og *Bonde* i Julen«. Det må stamme helt fra den katolske Tid, da alle undtagen Børnene skulde faste i Fastetiden, og da Præsten ved Påsketid fik »Offer«. Her møder vi den oprindelige Betydning af Ordet *Bonde* = *boende*, en, der har et fast Hjemsted, et Hjem med Slægt og Venner, med Fortids Minder og derfor også et Håb til Fremtiden. (I det følgende bruger jeg derfor også af og til Ordet »Bonde« ikke blot om den, hvis Arbejde det er at dyrke Jorden, men om alle, der

lever under sådanne Forhold, at Hjemmet og dets Liv naturligt bliver det centrale i deres Tilværelse. Jeg regner f. Eks. mig selv for »Bonde«.)

Det har været og er stadig Bondelivets Velsignelse, at det byder så gode Muligheder for et virkeligt Hjemliv med Samarbejde og Fællesskab mellem Mand, Hustru, Børn og Medhjælpere ude og inde.

Og når jeg bruger Udtrykket: Bondens Indsats i dansk *Åndsliv*, går mine Tanker slet ikke i Retning af Litteratur, Musik, Kunst, Teater, Politik o. l. »fine« Ting, men jeg tænker på det, at Bonden har værnet om Hjemmet ved at *leve Hjemliv*. Det er en *åndelig Indsats* af langt større Betydning end den, der øves på noget andet Område. Hvad nytter Litteratur og Kunst, hvis Hjemmene går i Stykker? Her ser jeg også Bondens Hovedopgave i Fremtiden, først i Dagliglivet, siden i Politik: at holde fast ved *Hjemmet* som Samfundets Grundpille. Staten er en død Organisation bygget op af Enkeltindivider, men Folket er en levende Organisation bygget op af Hjem. Hvor Hjem og Folk bliver sat på Førstepladsen, vil mangt og meget klare sig i den Forvirring, der ellers hersker inden for Nutidens Politik og Moraldebat, bl. a. Debatten om Formen for Samlivet mellem Kønnene.

Danmark er fra gammel Tid et Bondesamfund. Selv Byerne var længe Bondebyer, præget af Bondens Tankegang og Væremåde. Først i nyere Tid er Bondebefolkningen i stærk Tilbagegang i Forhold til den øvrige Befolkning. Byerne er vokset, og samtidig har Bymentaliteten bredt sig også på Landet, så at den gamle Bonde og gammelt Bondesind er ved at dø. Det viser sig bl. a. i den tiltagende Ringeagt for Hjemmet og i Foragten for det »grove« Arbejde. En barket Næve anses for at være mindre fin end en blød Pote, eventuelt udstyret med polerede Negle og hvad dertil hører.

Fra gammel Tid var det et Særkende for Bonden, at han havde Sans for Frihed. Han var Konge på sin Gård. Vi er

alle Høvdinge! hed det. Endvidere nærede han Uvilje og Mistænksomhed over for Embeds- og Statsstyre. Han vilde ikke regeres, ikke gå i Takt eller i Flok, men selv tage Ansvar. Det kunde udarte til en Individualisme, der førte til manglende Forståelse for andre Samfundslags Vilkår, f. Eks. Arbejdernes. Et sørgeligt Kapitel i nyere dansk Historie er Bruddet mellem By og Land, mellem Arbejder og Bonde. Bondens Snæversyn må her tage sin Del af Skylden.

— — En engelsk Digter skriver: »*Gud* skabte Landet, *Mennesket* Byen.« Bonden har bedre Betingelser end Byboen for at få en vid Horisont og Udsyn mod Evigheden. Bonden er nærmere ved Naturen end andre. Der er ved hans Arbejde noget uberegneligt. Han råder ikke for f. Eks. Tørke og Frost. Derfor bliver det naturligt for ham at sige: »Vi såed og vi pløjed - - så bad vi *ham* os hjælpe, som højt i Himlen bor«. Det er lettere for Bonden end for de fleste andre at se Menneskets virkelige Stilling, både dets Adel og dets Afmagt. Bonden ved, at Mennesket magter ikke ret meget selv. Denne Viden kan hjælpe til at give den Undren og den Åbenhed i Sindet, der er Forudsætning for at kunne modtage ikke blot Kristendom, men åndelige Værdier af enhver Art. For den kristne Bonde er det så ligetil at holde Gudstjeneste, når Høsten er endt. For den kristne Arbejder er det ikke naturligt at holde Takkegudstjeneste, fordi f. Eks. et Skib er blevet bygget færdig. Her er en afgørende Forskel i selve Arbejdsvilkårene.

— — Der kom en Dag, da Bonden solgte sin Frihed for at få Tryghed og slippe for det Ansvar, der altid er Frihedens Pris. Han gav sig ind under Herremandens Værn, og det var i første Omgang en »Fordel«. Men Bonden blev efterhånden Træl og fik Trællesind, blev småtskåren, materialistisk, »bondesnu«, som det hed i Tyskernes berygtede Karakteristik af Danskerne den 9. April 1940. Bonden blev »Funktionær«. Det satte så dybt et Præg, at det kan kendes endnu mange Steder.

Herom synger Hostrup:

Hel tungt han efter sig Foden drog,
 som før var så rap.
 Højt Lærken over hans Hoved slog,
 men han hørte den knap.
Hans Sans var dummet, hans Kraft som død,
 hans Dåd forlængst gå't i Glem,
 han angst fo'r sammen, den Gang det lød:
 Frem, Bondemand, frem!

Mærkeligt er det at tænke på, at Bondens Frigørelse med Stavnsbåndets Løsning i 1788 ikke havde sit Udspring fra Bonden selv. Den kom ovenfra. På Frihedsstøtten står da også: »Kongen bød: Stavnsbaandet skal ophøre, Landbo-lovene gives Orden og Kraft, at den frie Bonde kan vorde kæk og oplyst, flittig og god, hæderlig Borger, lykkelig«.

Denne Frigørelse førte med Tiden til en økonomisk Opgang. Det skal jeg ikke komme nærmere ind på, men pege på et andet Problem. Der er mange, der vil sige, at den økonomiske Opgang automatisk virkede Fremgang også for Åndslivet. Jeg tror ikke, at Åndsliv kan købes for Penge, ej heller skabes ved højere Levestandard. Åndsliv er ikke et Privilegium for de velhavende. For Penge kan man kun få en påklistret »Civilisation«. Jeg vil sige det så skarpt, at jeg tror, at den åndelige Opgang indenfor Bondestanden i 19. Årh. kom *på Trods af den økonomiske Opgangstid*. Det er næsten noget af et Under, at Bonden ikke druknede i Materialisme og Selvglæde, og her skal Folkehøjskolen nævnes som det, der i første Række reddede Bondestanden fra at stivne i Åndløshed og holdt ham til Virkeligheden. Samtidig var Højskolens åndelige Påvirkning med til at sætte Bonden i Gang, sådan at det også førte til større faglig Dygtighed, skønt Skolens Sigte ikke var fagligt, men almenmenneskeligt. Den vilde pege på åndelige Værdier, ikke blot kulturelle, menneskeskabte Værdier, men på Hjem, på Folk og Fædreland og Modersmål og på den kristne Menighed, altså på noget, der ligger i helt andet Plan end Civilisation og Kultur — på noget, der ikke kan skabes af Mennesker, kun modtages.

Højskolen kom til at præge den danske Bonde, ikke blot sine Elever, men langt videre ud. Og den gjorde det i den Grad, at den danske Bonde blev, ikke den eneste, men den egentlige Bærer af dansk Åndsliv, ikke Kulturlivet, Litteratur, Kunst o. s. v., der har sit bedste Arnested i København og ved Universitetet, men det skriftløse Åndsliv i Folk og Menighed, der så igen var med til at fremelske også en folkelig Kultur af højt Stade.

Først kom Højskolen, siden Landbrugsskolen som et Barn af denne. Her kan f. Eks. nævnes Kolds Skole i Dalum, der 1886 omdannedes til Landbrugsskole. I sin Programtale ved Åbningsmødet sagde Jørgen Pedersen: »Vi ønsker at rejse en Landbrugsskole på Folkehøjskolens Grund, med dens Banner hejst over Bygningen og med dens Ånd og Tone rådende over de unge«.

Kærlighed til Hjemliv, Folkeliv og Menighedsliv blev den Treklang, der bar den danske Bonde. Det prægede hans Dagligliv på Gården, hans Moral, både Arbejds- og Køns- moral, og hans Indsats udadtil, også politisk. Det er en Ulykke, at dette kom til at mangle, da Arbejderens Frigørelseskamp begyndte; men det skal man ikke bebrejde Arbejderen, bl. a. må Bonden bære sin Del af Skylden.

— — Så til Slut et Par Ord om Nutid og Fremtid. Vi har i vort Slægtled oplevet, at mange Bønder kastede deres åndelige Arvegods bort og blev opslugt af det faglige og selskabelige, det økonomiske og politiske. Vi har set en stor Part af L. S. (»Landbrugernes Sammenslutning«) slutte Alliance med Nazisterne. Materialisme, Stands-Egoisme har sine Steder fulgtes med en sentimental Lovprisning af Landbolivet, der bl. a. gav sig Udslag i, at man med stor Følelse sang Aakjærs små, kønne Bondesange, men lod Grundtvigs og Hostrups Fædrelandssange med det vide Udsyn ligge. En Fare i Dag er, at Bonden igen vil sælge sin Frihed for Tryghed, som dengang Bonden gik under Herremanden. I Dag er det ikke fra den Kant, Truslen kommer, men fra »nye Nådigherrer«, som Jens Sønderup har talt

om. Bonden kan også på Grund af det vældige tekniske Fremskridt komme til at mene, at han er »en lille tobenet allerhovedes Karl«. Udtrykket er brugt af en ung Digter om det moderne Maskinmenneske i det hele taget, han, der i den Grad beruser sig i Beundring for sin egen Indsats, at han mener at kunne undvære det åndelige Grundlag, der har de gamle. For ikke at blive misforstået, må jeg her indføje, at jeg skal være den sidste til at udtale mig ringeagtende om faglige og tekniske Fremskridt; her må det være en selvfølgelig Pligt at følge med, men på en sådan Måde, at man er sig bevidst, at hermed kan man ikke nøjes. Bonden har en Arv at løfte og en stor Opgave at løse, der er af åndelig Art. Han må blive ved at huske, at han ikke blot er Landmand, der har Agerdyrkning til Erhverv. Han må have Rod i sin Fortid og forstå, at han bedre end nogen anden i Kraft af sine ydre Forhold må have Mulighed for at værne om Frihed og om så gammeldags, men livsnødvendige Ting som Sans for Hjem, for Fædreland, for Menighed.

I sin Bog »For åben Dør« skriver Digteren J. Anker Larsen: »Det fyldigste Udtryk for menneskelig Kultur, jeg kender, er givet af den gamle Bonde, der på sit Dødsleje tog et eneste Løfte af sin Søn: at han hver Dag skulde sidde en halv Time alene inde i den fine Stue. Sønnen gjorde det og blev et Eksempel for den hele Egn. Men i dette Bud var jo også Hensyn taget til alt, til Evigheden, Selvfordybelsen, til Friheden, til Historien.

Jeg vil bruge Digterens Ord og sige, at det er Bondens Opgave og Forpligtelse ikke at glemme at gå ind i sin Faders »fine Stue« og bevare den levende Forbindelse med det, der adlede den danske Bonde: Ærbødighed for Hjem, for Folk, for Menighed. Det vil være en åndelig Indsats af Betydning for *hele* vort Folk, ikke blot for Bondestanden i snævrere Forstand. — »Frem, Bondemand, frem!«

Sv. Aa. Nørgaard.

Lærer Appel har bedt mig skrive lidt til årsskriftet. Jeg har aldrig haft så mange timer på »Hjemly«, at jeg virkelig har lært eleverne at kende, men jeg har gennem mange år hvert år fået lov at fortælle efterskolens elever en lille smule kirkehistorie, og det vil jeg gerne benytte lejligheden til at sige tak for.

Mit hovedsynspunkt har været, at jeg gerne ville prøve at vise, at kirken ikke bare er en museumsgenstand, som folk med særlig kunstforstand eller særlig historisk interesse kan glæde sig ved at se på, men at den er en levende, nutidig virkelighed, hvor man kan søge ind og hente mod og kræfter til at leve hverdagslivet. Når kirkeklokkerne ringer, indbyder de ikke blot nogle få særligt interesserede mennesker, men »de kalder på gammel og på ung«, og vi skal vide, at »det Herren er, som kalder så med klare klokke-toner«. Det er Gud, der indbyder os til sit hus, og Han vil hjælpe os ikke alene engang at kunne dø, men til at kunne leve livet, så det bliver rigt og værdifuldt. Vort liv og vor livslykke har mange fjender, og vi må ofte erfare vor afmagt; men Gud fortæller os, at »vi er alle kongebørn, skønt fattige og ringe«, ja, vi er mere end kongebørn, vi er Guds børn og arvinger til det evige liv.

I de store, gamle kirker, ikke mindst i Frankrig, findes der en mængde dejlige glasmalerier. Ser man dem udefra, ser man kun lidt farvet glas, men ser man dem indefra, ser man ikke blot de smukkeste farver, men de skønneste billeder; det, der udefra synes at være værdiløst, ja meningsløst, viser sig, når det ses indefra, at være af den største værdi og betydning. Dette er et slående billede på alt, hvad vi møder i kirken. Det ser ofte fattigt ud: en lille flok mennesker, der samles om nogle gamle, velkendte ord og nogle »sakramenter«, dåben og nadveren. Men hele kirkens historie er eet stort vidnesbyrd om, at det, der således ser værdiløst, ja meningsløst ud, er blevet af afgørende værdi og betydning for utallige mennesker ned igennem de mange hundrede år. I kirken »der hented' de bod for de

tungeste savn og styrke til vandringens møje; der fanged' de freden i Jesu navn, da mødig de lukked' sit øje«.

Når vi ser på dette, kan det blive os en hjælp til at stole på, at også vi kan finde de samme rigdomme, hvis vi ikke bliver stående udenfor, men følger Guds kald og tager imod alt det, som Han i sin kærlighed tilbyder os. Vi skal derfor ikke nøjes med at beundre kirkernes arkitektoniske skønhed og ærværdige ælde eller med at tænke på deres betydning ned gennem tiderne, men vi skal søge ind i dem og dør lytte til Guds tale og tænke på Guds godhed imod os; så vil vort sind blive fyldt med glæde og taknemlighed.

»Dengang vi som spæde blev vugget på skød,
Gud Fader os der satte stævne,
og over de rislende vande lød
de ord, som gi'r, hvad de nævne.
Og der kan det vokse, det himmelske frø,
og trives som vandbækkens pile;
ja, der vil jeg leve, og der vil jeg dø
og derfra så ringes til hvile.«

(A. Reitan.)

G. B. Jespersen.

»Hjemly«, oktober 1954.

Fra »Hjemly« vil vi gerne herigennem sende en hilsen til alle gamle elever herfra.

Der er mange opgaver at tage fat på, når man skal fortsætte arbejdet på en gammel skole. En af disse er at søge forbindelsen mellem skolen og dens tidligere elever opretholdt. Det går vist ofte sådan, at forbindelsen svækkes, når der sker et lederskifte ved skolen. Vi håber imidlertid, at I gamle elever trods skiftet vil blive ved med at komme her og betragte »Hjemly« som »jeres gamle skole«.

Vi har jo ikke oplevet noget fællesskab med jer, så det kan ikke være med til at knytte forbindelsen mellem os; men det er vort ønske, at vi alligevel kan føle, at vi har noget at være fælles om, bl. a. et arbejde for, at »Hjemly«

fortsat kan være en ungdomsskole, der er brug for, og som har værdi både for de elever, der er her, og for dem, der har været her.

Det siges ofte, at en skoles gamle elever i høj grad er med til at skaffe skolen nye elever, og vi har i år fået at se, at det også gælder for skolen her, selv om der er kommet andre lærere ved skolen. Det er naturligvis en glæde for os, og vi håber, vi kan vise os værdige til den tillid, der på denne måde er vist os, og at vi kan gøre vort arbejde, så det også vil ske i fremtiden.

G. Oxe Pedersen.

Vi sender de bedste ønsker om en glædelig jul og et godt nytår til alle gamle elever.

*Thyra Jensen. Erik Busk.
Bodil og Gunner Oxe Pedersen.*

Hans Agerbek.

»Der var en Tid, da Agerbeks Navn lød med særegen Vel-signelse fra Mund til Mund i de Troendes Kreds her i Fyn; det var dengang, da det ikke var saa let som nu at bekjende Herrens Navn, da de, der vilde være Christne meer end af Navn, forfulgtes paa alle Maader. Da var der een Kirke, hvorhen de fremfor alle stundede og flokkedes paa Herrens Dage, der fik de et godt Ord at høre, — det var den Kirke, hvor denne Mand, dengang i sin Manddoms Kraft, stod paa Prædikestolen, ved Døbefont og Alter og forkyndte den troværdige Tale, aldeles værd af modtage, at Christus Jesus kom til Verden at gjøre Syndere salige — i andre Kirker fik de tidt onde Ord; — da var der een Præstegaard, hvor de Troende blev modtagne som Venner og Brødre, og hvor de havde søde Timer. Andre lukkede dem i Fængsel, her bleve de lukkede ind i Hjerte og Huus; Andre overgave dem til Øvrighedens Straf, her bleve de overgivne til Guds Kjær-

lighed. Det skal ikke glemmes, og naar den danske Folkekirkens Krønike skrives, da er der eet Navn, som skal staa der i velsignet Ihukommelse, det er Hans Agerbeks Navn. — Ja, der er Mange, Mange, som høstede godt af ham og gjorde ham Glæde.«

Saaledes siger Birkedal i sin »Tale over H. Agerbek i Østerhæsinge Kirke den 20de September 1869«, hvor hans tekst var ps. 42, 2., 3. »Som Hjorten skriger efter Vandstrømme, saa skriger min Sjæl til Dig, o Gud! Min Sjæl tørster efter Gud, efter den levende Gud. Naar skal jeg komme og stedes for Guds Aasyn?« — Det er i denne tale, han siger:

»Vi prise kun gamle Agerbek salig, fordi Gud havde givet ham et *Hjerte*, som ikke sagde Nej, men sagde Ja, som lukkede sig heelt op for at tage imod den *uforskyldte Naade i Christus Jesus, Vorherre*.« »Aanden kan være rig, mens Hjertet er fattigt. Naar et Menneske har Aand, da lærer den ham at flyve højt, ind i en usynlig Verden og forlyste sig med skjønnede Billeder derinde, — men Hjertet kræver ikke blot *Billeder*, men *Virkelighed*; et Menneskes Aand kan stilles tilfreds med et Tankebillede af Gud, men hvad gavner det Hjertet, naar det ikke faaer Lov til at hvile sig ved den *levende* Guds Hjerte som et lille Barn i sin Moders Favn. Derfor siger ogsaa en Mand, som forstaaer sig paa dette: »*Alle har ret til Din Tanke, Dit Eget er kun, hvad Du føler; skal Du da eie Din Gud, føl Ham og tænk Ham ei blot!*« Og saaledes var det med vor gamle, kjære Ven. Ja, han havde ogsaa Aand, og ikke sandt, I Præster, som kjendte ham, blev vi ikke tidt overraskede over de dybe, klare Aandsblik, han havde, naar han talte til os om et eller andet Skriftsted, talte om en af Frelsens Hemmeligheder; da kom der lidt nye, store, velsignede Tanker frem, som slog os. Han kunde ret tale *aandeligt* om *aandelige* Ting. Men det var ikke heri, at det Bedste laa, det, der gjorde ham til dette elskelige Guds lille Barn. Hans *Hjerte* kunde tale hjerteligt om Guds Hjerte.« »Han

vidste, at han efter Naturen var kommet bort fra sin Gud, — at han var en Synder, der maatte gaae tilbunds, hvis der ikke timedes ham Frelse paa underlig Maade, og der var vist kun Faa, der saa dybt og sanddru havde vaandet sig under Syndens Byrde som han, — det gjorde han nok til sin sidste Stund, — men saa *skreg hans Hjerte efter Gud, efter den levende Gud*, hvor skulde han finde Ham?«

»Det var ikke i *Luften*, det var ikke i Stemninger og Rørelser og Tanker, hvormed Saamange lade sig nøje. Han var alvorligere end som saa. Han stedtes for sin Guds Aasyn i *Ordet*; da tog han *Troens Ord* frem og lagde sin hele Sjel deri, — deri stedtes han for Guds Aasyn, deri stod Frelseren for ham med alle sine Frelsens Gjerninger, med al sin Død og sit Blod, sin Opstandelse, med Faderens Velsignelse og den Helligaands Samfund, og han sagde: *for mig, for mig Altsammen*. Igjennem det Ord saae han sin forbarmende Fader. Da bad han sit *Fadervor*, og deri stededes han for Guds Aasyn; da gik han til *Naadebordet*, og der var vist Faa her i denne Kirke, som saaledes stededes for Guds Aasyn som denne gamle Præstemand, naar han bøiede Knæ og sit ærværdige graa Hoved og modtog det Højhellige; Faa, der saaledes er sunket den store Ypperstepræst til Fode som han, og har været glad som et Barn, naar denne Ypperstepræst kastede sit Soløie paa ham.« »I sin Ydmyghed tvivlede han om, at der var Mange, der vilde følge ham paa denne Gang, — han vidste ikke, hvor høiagtet og elsket han var. Dog Nogle, sagde han, og da nævnte han ogsaa mit Navn. O, tak, tak, Du forklarede Ven! at Du huskede ogsaa paa mig. Eet har jeg lært af Dig, ikke saaledes at jeg kan gjøre Dig det efter, men saaledes, at det staar straalende for mig, det er: »*den stille Aands uforkrænkelige Væsen, der er saare dyrebart for Gud*.« Eet har jeg lært af den gamle Præst, at det Bedste hos en Herrens Tjener er ikke Aandens Gaver, men *Hjertets Vidnesbyrd* om Ham, som seer paa Hjertet. Ja, jeg vil følge ham til hans Grav og bede Gud om, at en lille Del af den Naade, der var

over ham, maa være over mig og min Gjerning. — Saa sig vi ham Farvel. Men vi skulle see ham igjen, naar det store Halleluja bliver sunget for Guds Throne. Der staar i en Psalme:

Saa alle de Kjøbte,
I Jesu Navn Døbte,
Som Striden har stridt,
Og Døden har lidt,
Som gik til den evige Hvile,
Istemme saa lydt.
Halleluja nyt,
At Englene tie og smile.

Englene tie og smile. Ja, naar en Frelst, som kom fra den store Trængsel, træder ind i Høienloftssalen deroppe og istemmer Seierssangen, da tie Englene. Hvorfor? fordi en saadan Tone kjende de ikke; de veed ikke, hvad det er at komme fra den store Farefrist, hvor det gjaldt Himmel eller Helvede, at komme derhen, hvor ingen Død truer; — thi de have aldrig været i den Fare at fortabes. Og derfor er der en Tone i de Forløstes Sang, der ikke er i nogen Engels Halleluja, — en dyb Tone i deres Sang, som ere overgangen fra Døden til Livet. Saa tie Englene. Men i den Sang skal Hans Agerbeks Tone ikke være den ringeste, nei, da skal hans Stemme bryde ud af et frelst Hjertes hele Fylde: »Nu kom jeg derhen at stedes for Guds Aasyn.«

Således lyder en del af Birkedals vidnesbyrd, jeg tænker efter hans egen opskrift og med egne fremhævelser, og menighederne har sikkert kendt deres præst deri, og de har følt, det var sandt, når det lød: »Og nu, Du Menighed! det var Eders gamle Præsts Længsel at finde sin Herre ikke blot i sit eget Hjerte, ikke blot at finde Ham hist i Forklarelsen, men at finde Ham i Menigheden, i de Troendes Samfund, og han prædikede trofast og hjerteligt om den hellige almindelige Kirke og de Helliges Samfund. Thi han vidste, at Herren vil findes i Samfundet.« Ja menighederne har set hans liv for sig i de 35 år, han tjente i de fire nabomenig-

heder: 1834—41 i Espe og Vantinge og 1841—69 i Øster Hæsinge og Hillerslev. De mindedes forfølgelserne mod »de hellige« i de »gudelige Forsamlinger« og huskede Agerbek som den første præst, der vovede at gå ind i forsamlingerne, tage lægfolket ved hånden og hjælpe dem til rette, ja, føle sig som en af de modtagende i forsamlingen: »Snart læste og taledede jeg selv i disse forsamlinger, snart tillod jeg andre, som havde lyst og duelighed dertil, at læse en prædiken og indskærpe dens lærdom med nogle hjertelige formaninger, hvilke ofte opbyggede mig selv saa meget, at jeg med fornyet kraft kunde tale til hjerterne. Det er ubeskriveligt, hvilket liv der undertiden kan være i en saadan forsamling, hvor ingen er nødt til at være blot en stum tilhører, men enhver, som vil, kan tage virksom del i den fælles opbyggelse. Vel er der kun faa, som have gaver til at tale; men Kingos, Brorsons og andre salmer ere de opvakte bønder saa fortrolige med, at de kunne en mængde af dem udenad« »Megen opbyggelse har jeg selv og min familie haft i saadanne gudelige forsamlinger.« Agerbek er blevet kaldt en køn og frimodig kristelig barnehelt, der stillede sig i gabet imod modstanden og ved sit offentlige vidnesbyrd søgte at væрге de troende lægfolk mod de grove beskyldninger for hykleri og afsindighed.

Her skal ikke gives en levnedstegning af Hans Agerbek, hvor meget kønt og godt, dybt og hjerteligt der kunne være at drage frem. Men jeg ville gerne føre ovenstående vidnesbyrd frem, og grunden er den, at den 80-årige, forhenværende gårdejer i Nybølle, P. Pilegaard, i foråret skænkede et maleri af Agerbæk til ophængning i Hillerslev kirke. Meget mindes han og de øvrige gamle, når de ser billedet. Nogle husker gode timer i dagligstuerne, nogle mangt et møde med ham på vejen eller i præstegårdens nøddegang, andre stille stunder ved konfirmand-undervisningen, og atter andre gudstjenesterne, måske ikke mindst onsdagsgudstjenesterne i fasten, hvor f. eks. Hillerslev kirke ofte var fyldt, så mange måtte sidde i vinduerne. Men vi, der

ikke har kendt Agerbek, vi lytter til Birkedals tale og vil gerne have Stephan V. Pedersens gode maleri til at minde os om en rig opvågning på denne egn, en morgengryets tid — og derved, at det blev Agerbeks åndelige arvtager, Birkedal, der førte ordet for os nu, føler vi forbindelsen mellem denne gode begyndelse og så vor tid.

Men maleriet kan minde os om andet, og det vil jeg gerne have med, da dette minde om en tale fra 17. juli 1834 kan have ærinde til os den dag i dag, skønt der er gået over 91 år, og jeg vil igen foretrække citater fra samtiden, denne gang Agerbeks egen opskrift. Det er ved Salling herreds konvent i Faaborg. Årsagen til konventet er kongelig resolution af 22. april 1834, ifølge hvilken der skulle indhentes erklæring fra hele gejstligheden i riget, om og hvorvidt de måtte anse det tilrådeligt, at der foretoges forandringer i ritualet og den tilhørende forordnede alterbog, og hvilke forandringer de i sådant tilfælde måtte vide at bringe i forslag.

Agerbeks »betragtninger« er sådanne:

»Dersom medlemmerne af den danske kirke endnu, som i aaret 1685 enstemmig antog alle de 28 artikler i den augsburgske konfession, kunde vistnok intet være ønskeligere for os end at alterbogen blev uforandret i det væsentlige, som angik læren, at den kun med yderste varsomhed forandredes i formen efter tidens tarv, og nogle faa nøjere bestemmelser tilføjedes for enkelte sjældne tilfælde (f. eks. fraskiltes vielse). Men det ved jo enhver, at de ikke gør. Da den for almueskolerne anordnede lærebog endnu indeholder fædrenes tro, er denne vel endnu almindelig hos almuen, især paa landet, skønt den langt fra ikke er saa levende som før. Men blandt de mere dannede er der vel ikke mange, som er enige om de tre artikler af den almindelige kristelige trosbekendelse, og endnu færre vil være enige om de 28 artikler af den augsburgske konfession. Et ritual og en alterbog, som forudsætter denne tro, vilde altsaa nu kun være ønskelige for den del af den danske kirke, som

har bevaret den gamle, evangelisk lutherske tro, og selv for disse kunde det ikke være at ønske, at et saadant ritual skulde paatvinges dem, der havde en anden tro; ti vor tro vandt sikkerlig intet ved, at vore medborgere forbitredes imod den, ved imod deres overbevisning at tvinges til at hylde den, hvis de ikke vilde savne den opbyggelse, som den offentlige gudstjeneste giver.

Man kunde her maaske indvende: »den evangelisk-lutherske er landets religion, skulde landets børn da ikke, naar de tro anderledes, overbevises om dens sandhed ved idelig at være nødte til at høre den forkynde ved deres gudstjeneste?» — Nej, ved tvang vindes ingen hjærter for sandheden. Ellers vilde frelseren have stiftet et verdsligt kongerige og hans apostle have foretrukket Roms kejserkrone for dens martyrkrone. Kunde Peder opvække døde (Ap. g. 9, 41), saa kunde han ogsaa ved et ord kaste de romerske legioner til jorden og sætte sig paa Neros trone; men korset var ham kærere; ti derved kunde han vinde sjæle, ved tvang kunde han kun forhærde sjæle. Mit rige er ikke af denne verden, siger Kristus.

Det er almindeligt bekendt, at der i vort fædreland findes præster, som føle deres samvittigheder besværede ved at følge de hidtil anordnede kirkeskikke og formularer. Naar nu en saadan præst har flere hundrede medlemmer af sin menighed, som ynde hans fremgangsmaade og dele hans anskuelse i trossager, naar de fleste, ja, næsten alle medlemmer af hans menighed ønske at beholde ham til sjælesørger, naar han er en nidkær og samvittighedsfuld embedsmand, redelig i al sin vandel; skal han da nødes til at nedlægge sit embede og bortsørge sine dage i uvirksomhed, hunger og ringeagt, fordi han ikke har den tro, som for 200 aar siden var alle Danskes? En saadan strængthed kan jeg dog næppe tro kunde finde bifald af landets fader, vor ejegode konge.

Paa den anden side findes der præster, som vilde finde deres samvittigheder meget besværede ved et ritual og en

alterbog, som ikke var et udtryk af den gamle evangelisk-lutherske tro. Selv er jeg blandt disses tal. Skulde nu vi, som have landets religion, nødes til at nedlægge vore embeder og savne virkekreds og brød, naar intet kan klages over vort forhold, og naar dertil endog vore menigheder er tilfredse med os? Den fordring vil dog enhver vistnok finde ubillig.

Endvidere gives der medlemmer af menighederne, som hellere vilde gaa i martyrdøden end lade deres barn døbe af en præst, der forandrede en eneste løddel af daabspagten, eller nyde den hellige nadvere af en præsts haand, som ikke erklærede den for herrens sande legeme og blod. Der gives fattige almuefolk, som gerne bortgav enhver surt erhvervet skilling, de kunde have tilovers, for at beholde det herlige kraftige udtryk af fædrenes tro, der endnu findes i alle vor alterbogs formularer. Skulde disse savne den sjæleføde, hvorefter de hungre, ja vel endog drives til at overtræde lovene ved et ritual, som fornægtede eller fortav, hvad der var dem helligt?

Hvorledes skulde nu alle disse vanskeligheder hæves? Kunde der maaske gives et ritual, som kunde tilfredsstille alle, en alterbog, hvis formularer vare saa tvetydige, at enhver kunde lægge hvad mening deri han vilde, saa spejlglatte, at enhver kunde se sin egen skikkelse deri — nej — et saadant ritual tilfredsstille, hvem det vil — os, som endnu have fædrenes tro, vil det ikke tilfredsstille. Folket, der slumrer, vilde derved indlulles i en søvn saa dyb, at den vilde høres til Guinea og genlyde fra Grønlands isfjælde, og den almue, der vaager — Gud vød, hvad den vilde gribe til! —

Kun en maade vød jeg, hvorpaa disse besværligheder ganske kunde ryddes af vejen, og denne er: »orden i gudstjenesten; men almindelig frihed i alt, hvad der angaar samvittigheden, saavel for præsten som for enhver af menigheden.« Jeg mener dermed ikke, at der aldeles intet ritual skulde være; men min mening er denne:

1) At rituallet vel for en del kunde forandres i formen; men i henseende til læren maatte det aldeles være et levende udtryk af den evangelisk-lutherske tro efter den danske kirkes symboler.

2) At naar præsten fandt noget i rituallet og alterbogen stridende mod sin samvittighed, maatte det tillades ham at følge sin overbevisning i den henseende, naar anmeldelse om enhver forandring, han for sin person maatte ønske, blev gjort til højere steder, for at det kunde skjønnes, at det kun var en øm samvittighed og ikke vilkaarlighed, der bevægede ham til afvigelsen fra det almindelige.

3) At det ligeledes maatte være tilladt ethvert medlem af menighederne, som fandt sin samvittighed saaret ved sin egen sognepræsts lære eller forvaltningen af sakramenterne at vælge til sin sjælesørger, hvilken ordineret mand, han vilde; naar dette ligeledes ansøgt paa højere steder med grunde, som beviste, at det var øm samvittighed og ikke verdslige hensyn, der bevægede ham til dette skridt.«

Agerbek sluttede disse betragtninger med den erklæring overfor sine kære herredsbrødre, hvis bifald han måske ikke havde fundet: »at min samvittighed ikke tillader mig at give mit samtykke til nogen forandring i rituallet og alterbogen, hvad læren angaar, allermindst til nogen forandring i sakramenternes ord og daabspagten; saavel hvad forsagelsen som trosbekendelsen angaar; hvor jeg ikke bør tillade mig at forandre et eneste ord.« — Det er vist temmelig sikkert, at Agerbek i den præstekreds stod så godt som ene med disse kirkelige friheds-betragtninger, og at de fleste af hans herredsbrødre anså dem enten for en dårskab eller en forargelse.

Så glæder vi os da over det maleri, der er skænket os. Det er som en prædiken at sidde og se paa denne elskelige mands troværdige ansigt, hvor alvor og mildhed, tænk-somhed og sjælsadel, sagtmodighed og kærlighed lyser imod os. — Og så vil vi gerne, om maleriet må tale til os med

toner fra den svundne tid, som jeg har forsøgt at lade lyde med tidens egen røst.

»Hjemly« friskole, den 22. august 1925.

Aksel Appel.

Ovenstående var tænkt optaget i et dagblad, men blev i bordskuffen. Agerbeks billede så I daglig i skolestuen. Jeg har fortalt de fleste af jer om ham. Hans påvirkning skyldes det ikke mindst, at »Hjemly« friskole kom i gang 5. maj 1889.

Tanker ved en Friskoleindvielse.

Efter en Friskoleindvielse henvendte Aksel Appel sig og forespurgte, om jeg ville skrive lidt til Elevskriftet.

Det Slægtled, der gik forud for os, har jeg altid haft Respekt for. De var optaget af det egentlige i Skolen og glemte at udvide og bygge.

Nu har Friskolerne næsten alle Steder fået de ydre Rammer i Orden. I vor materialistiske Tid, synes jeg, det er et Lypunkt, at vi også her følger med. Det skal nu vise sig, om disse nye og moderniserede Skoler er rejst som Mindestøtter over en svunden Stortid af Friskolebevægelsen.

Jeg mener, at Friskolen aldrig har været så berettiget som nu. Vor offentlige Skole viser Tendens til Ensretning. Man skal være neutral. Der må hverken tales om Gud eller Fædreland. Opdragergerningen må da bestå i at fremhjelpe Dannelsen af et levende Menneske, som ethvert Menneske har Anlæg for at blive. I vor Kultur går der et Had mod Arven og et Skrig efter Fremskridt og Oplysning. Jeg tror, vore Børn lider under sådan en Kulturkrise. Lad os slå fast, at vi inden for Friskolekredse er vågne, danske, kristne Mennesker, der vil føre den Arv videre, vi har modtaget gennem vor Skole, og stå samlet bag Friskolen og ikke sove Tornerosesøvn. Hjem og Skole hører uløseligt sammen og formes bedst gennem Friskolen.

Da det nu er 34 År siden, jeg var på »Hjemly«, skal der også lyde en Tak for den Vinter.

Det glæder mig, at Efterskolen vinder frem på Frivillighedens Grund. På sådanne Skoler bliver man sat i Gang, og vi unge blev påvirket til Hjælp i en god Retning. Det blev for mig et Hjem og en Skole, hvorigennem vi unge kunne hjælpes til en blid Overgang fra Hjemmet til Livet blandt fremmede.

»Ingerslyst« ved Kerteminde.

Laurits Adolfsen.

1914 — »Hjemly« — 1954.

Brøndsted — Aksel Appel — Oxe Pedersen.

»40 Aar!« stod der paa en Hilsen, som Agnes og Appel sendte mig d. 12. Oktober og bad om et Bidrag til Elevskriftet, som skulde i Trykken 15. Oktober, der skal stadig ske noget!

Er det virkelig 40 Aar siden, jeg gik i Efterskole, men 40-Aars Jubilæum er jo ikke rigtig noget, det er for lidt til at skrive om sig selv, for da skal vi være saa gamle, at der ikke er for mange til »at rette paa det«, derfor bliver det Skolen gennem 40 Aar. Vinteren 1914—15 glemmer vi ikke let. Brøndsted begyndte Skolen ved November, men hans Sygdom og Død i Januar satte sit Præg paa Elevholdet den Vinter. Et godt og fortjenstfuldt Skolearbejde var ophørt, men en god og solid Grund at bygge videre paa var lagt, og det er vi taknemlige for. Mange husker endnu Appels Tale ved Brøndsteds Begravelse. De følgende Par Aar havde Marie Brøndsted forskellige Medhjælpere. Sommeren 1916 flyttede hun til »Havely« ved Højrup, og Karen og Aksel Appel overtog Styret paa »Hjemly«. Det er en lang Aarrække at virke paa samme Sted, mellem 37 og 38 Aar. Mange er de Elever, som i Børneskolen og Efterskolen har

lyttet til Appels Fortælling og Oplæsning, saa de aldrig glemmer det. Heller ikke Maset med de mange Regnestykker, Diktater og Stile gik for alle lige let. Besværlighederne glemmes, men Minderne og alt det andet, som er til Glæde og Gavn, bevares.

Aarets tre store Fester for Børneskolen og de to tillige for Efterskolen var Udflugten om Sommeren, Juletræet og Gymnastikopvisningen om Vinteren. Det ene Hold Gymnaster afløste det andet, 6—7 Stykker, og den store Frempvisning af »Syløj«, Bøger med Stile, Diktat, Regning, Tegning m. m. m., ja, Sløjd har ogsaa faaet en Plads de senere Aar.

Bygningskomplekset er der ogsaa sket store Forandringer med. Beboelsesfløjen er udvidet 2—3 Gange, 1926 blev den store Gymnastiksal med Tilbehør bygget, senere Skolekøkken, Bad og Toiletter, Centralvarme er installeret og lavet om fra 2 smaa til et stort Fyr, ja, sandelig er der sket noget i de Aar. Alle disse Ting er jo gode og rare Bekvemmeligheder, men hvis en Skole ikke er andet, ser det galt ud. Det Arbejde, som gøres i Børne- og Efterskolen, skulle gerne naturligt fortsætte i et godt Ungdomsarbejde og videre frem, saa det sætter sit Præg paa en Egn, men kun, hvis der sluttet op derom, kan det trives og gro.

(Vi maa inderlig ønske, at alle de nye store Centralskoler, som for store Penge er bygget eller skal bygges rundt i Landet, maa blive de smaa eller store Kulturcentre, som de har ydre Betingelser for).

Det har gennem Aarene vist sig, at ikke Bygningerne, men den rette Mand eller Kvinde paa sin Egn, det kan være en Præst eller Lærer, en Bondemand eller Mejeribestyrer eller andre, sætter et Arbejde i Gang, saa det præger en Egn, naar blot der bliver arbejdet rigtigt, og en Kreds slutter op derom. Vi kan ikke alle faa vor Vilje i et saadant Samarbejde, men har hele Sagen Værdi for os, slutter vi op alligevel og giver vort Bidrag, stort eller lille, paa en eller anden Maade, et stærkt Sammenhold kan bære over meget.

Vi er mange, der har trøstet os med, at saa lang Tid Appel var paa »Hjemly«, gik det nok, og det er gaaet godt i mange Aar, de senere Aar ved Agnes og Elses Hjælp. Vi er mange, som er dem meget taknemmelige for Aarene, der er gaaet, og ønsker alt godt for dem i Fremtiden! (Else og Appel i Langtved med Arbejdet der og Agnes i Ryslinge Friskole.)

For mange gamle Elever vil Tanken om »Hjemly« uden Appel, Else og Agnes virke underlig, og de vil mene, at det hele er fremmed for dem, de kan ikke mere føle sig »hjemme i Ly« paa deres gamle Skole. Det er dog et Besøg værd at prøve, vi mødes med gamle Kammerater og Masser af gode Minder, og jeg er sikker paa, at Bodil og Oxe Pedersen tager godt imod os til Elevmøder eller eventuelle andre Møder, vi haaber ogsaa at møde baade Appel, Else og Agnes til Elevmøder ad Aare.

Blandt dem, som har støttet »Hjemly« godt gennem Aarene er der mange; men Navne som Lars Nielsen og Frands Frandsen er dem, som for mig staar højt. Vi er dem og mange andre stor Tak skyldig for Skolen, som vi har arvet.

Bodil og Oxe Pedersen med Deres Hjælpere byder vi Velkommen og ønsker Held og Lykke med Gerningen!

»Høsthaab«, den 14. Oktober 1954.

Johs. Rasmussen.

Omkring et 40 Aars Minde.

Det er vel gaaet mange Drenge, som det gik mig, at de sidste Skoleaar i Børneskolen længtes jeg blot efter at blive færdig med Skolegangen og faa begyndt paa det praktiske Arbejde, og det gik selvsagt ud over Tilegnelsen af boglige Færdigheder. Men — et halvt Aar efter Konfirmationen

følte jeg alligevel, at Omfanget af mine Skolekundskaber var meget begrænset, og det vilde være godt at faa noget mere læst. Mine Forældre maa have syntes det samme, for selv om det var sidst i November, blev jeg omgaaende tilmeldt Hjemly Efterskole, som heldigvis havde en Plads ledig.

Det var en forsagt lille Fyr, som mødte paa »Hjemly« 1. December, men Marie Brøndsteds venlige og hjertevarme Væsen gjorde, at jeg hurtigt følte mig hjemme.

Det, der særlig fik Betydning for mig, var, naar jeg skal vurdere det efter saa mange Aars Forløb, Timerne i Dansk og Historie hos Brøndsted. Faa kunde vel som han lære os den danske Grammatiks snørklede Veje. Hans Fordringer til os var store, og ve den arme, som ikke viste Vilje til at lære.

Naar jeg tænker paa, hvad der kan opnaas ved en Vinters Skolegang, naar Lysten er til Stede hos Eleven, og Læreren forstaar at udnytte sit Materiale, fristes jeg til at spørge, hvad skal alle de andre Aar saa være godt for?

Men naar Skoletimerne var forbi, gik det strenge og myndige af Brøndsted, og der var ingen, der kunde tumle sig mere lystigt med os Elever end han, undertiden ogsaa saa meget, at Marie Brøndsted maatte lysse paa os.

Første Vinters Ophold paa »Hjemly« medførte et Ophold til dér den følgende Vinter, men straks efter Nytaar blev Brøndsted syg og døde. Den danske Fri- og Efterskole havde mistet en af sine betydeligste Ungdomslærere, og vi Elever en Lærer og Ven, vi satte uendelig højt.

Den frie Ungdomsskole, som jeg lærte den at kende paa »Hjemly«, staar for mig som det bedste for de unge i 14—18-Aarsalderen. De kan der tilegne sig Kundskaber, som Børneskolen af en eller anden Grund ikke har kunnet give dem, og samtidig faar de Lejlighed til at indordne sig under andre Forhold og Mennesker end i Hjemmet.

Arnholm, Horne F.

Gunnar Hansen.

Et Rimbrev til historiske Medrejsende.

At *rejse* og *rejse* er flere Ting.
 Det kan gøres for bare at flagre omkring.
 Og hvis ikke man synes, Methoden er dyr,
 kan det ske for at opleve »Eventyr«.
 Man kan ogsaa som »Hans« tage ud at rejse
 for derhjemme bagefter at lyve og knejse.
 Hensigter som disse — og af lignende Art —
 vil forstandige Mennesker kuldkaste snart.
 — Man kan rejse for som Fuglen at føle sig fri
 fra det daglige Livs Strid og Vrøvleri,
 og — er Hvile Afveksling i Tilværelsesform,
 naas Hensigten derved indtil Graden: *enorm*.
 — Man kan Skønhed opleve og Skønhed indsuge,
 det er ganske vist ikke noget, man kan »bruge«,
 dog skal man det næppe underkende:
 Til oplevet Skønhed vil tilbage man vende.
 Der er store Værdier gennem sligt os givet.
 Det kan blive et »Scenetæppe for Livet«.
 Det er kun de tomme og ovenud skeptiske,
 der underkender Værdien af »det æstetiske«.
 Men — der er endnu en Hensigt for Rejseriet —
 — den, som egentlig gør, at jeg kan li'et. — —
 — En Mand, der meget paa Rejse har levet,
 har engang i tre Bind sine Indtryk beskrevet
 i 1) Egne, han saa, 2) Begivenheder, han mødte,
 og 3) Mennesker, som han sammen med stødte.
 At man *ogsaa* har givet ham det glatte Lag,
 saa det maa blive hans og Beretternes Sag,
 om han vil sige Tak eller ikke Tak
 for Paastand om et fjerde indvævet: Løgne, jeg stak,
 se — det forandrer ikke Oplevelsens Fylde
 i at faa Hændelserne sat paa deres rette Hylde.

Paa Aastedet oplever man Tingene intensere,
 naar man faar dem sammen med Ingredienserne.
 Det er i alt Fald aldeles notorisk,
 at vi endnu er nogle, der rejser »historisk«.

Fem—seks Gange jeg har rejst uden for Landet,
 og var Oplevelsesarten end altid lidt blandet,
 har jeg først og sidst søgt de minderige Steder,
 der hen paa Ære og Skændsel vore Tanker leder.

Vi er arme, hvis vi *kun* lever *her* og *nu*,
 vi er usle, hvis vi aldrig Fortiden kommer i Hu.
 Af den rinder dog alt det, der var og er blevet,
 fra den stammer alt det, der er virket og levet,
 og glemmes vore Navne end som Sne, der faldt i Fjor,
 saa sætter Handlingsarten dog i Slægten sine Spor,
 og kunde disse Træk fra Rejser forvolde,
 at en og anden bragtes paa Vej til at holde
 den Retning, vi alle paa »Hjemly« i Timerne fik
 Hjælp til, saa var det ikke noget helt galt Bestik.

Jeg haaber, man paa *vor* Skole det aldrig vil fornægte,
 — selv om unge atter afløser »gamle« Knægte.

For mig blev det baade Islet og Trend,
 saa paany og paany det opleves igen.

Som Barn og som ung jeg paa Ture herhjemme
 fik Tingene nær, saa de ej gaar af Glemme.

Jeg som ganske ung gæstede Anglernes Land
 og mindedes Briternes store Mand.

I Strattford-on-Avon og Skottery By
 man værner om Shakespeares og Ann' Hathaway's Ry.

I Chester og andre Byer man finder
 fra Romervældet utallige Minder.

— I Oxford og London og andre Steder
 man paa Aasted for Minder og Handlinger træder.

— — Ti Aar senere vendte jeg Taaen mod Nord,
 og Oplevelsen her blev mindst lige saa stor.

Barndomstidens indsugede Beretninger
 fik her Stedets Kolorit og Forudsætninger.

Nu mindedes i »Vor Frelser's Gravlund«
 vi Bjørnson og Ibsen og mange flere en Stund,
 og paa Bygdø Museum vi længe gik
 og norsk Bondesæd og -skik ind paa Livet fik.
 I Eidsvold har det frie Norge sin Rod.
 I Bredebøjd vi for Alvor forstod,
 at naar Bønder af Vaage, Lesje og Lom
 med skarpe Økser tilsammen kom
 for med Skotten Hr. Sinclair at snakke,
 det mod Enden for ham og hans Mænd maatte lakke,
 saa »Ve hver en Nordmand, der ej bliver hed«,
 hver Gang hans Øjne ser dette Sted.
 I Trondheim vi var. — Paa Stiklestad vi stod.
 Af Olavs Gerning vi os fylde lod.
 Overalt var der Minder: *Historiedøen*,
 — og Landet elskes som en Mor af sin Søn.
 Overalt over Fjelde staar »Syn i Glød«,
 som end maner Folket indtil dets Død.
 Jeg kunde fortælle om Ditmarskerfærd,
 om Pløn, Blichers Telse, og da især
 om Barit med Gustav-Frenssen-Besøg,
 hvor Mindet om »Jørn Uhl«, Lütte Witt« frem sig smøg,
 samt om Schweizer-Bjerge og Schweizer-Folk,
 men der skal Plads til for at være Tolk
 for alt det, man kan paa Rejser indsuge.
 Og nu vil de sidste Linier jeg bruge
 til at trække samme Traad for en Sverigestur:
 Altsaa Sverigesrejse i Historiekontur.
 Med kun fem Aar imellem har min Kone og jeg
 næsten samme Steder gæstet i det skønne Sverrig.
 Tvende Ture glider altsaa her sammen til een.
 Det skulde næppe volde Beretningen Mên.
 — En Dansker maa straks gøre sig fortrolig med,
 at Sveriges Land er et lidt »større« Sted.
 Fra Skagen til Padborg der er som bekendt
 vel en fire Hundrede Kilometer omtrent.

Vor Turs bugtede Kurve i Sveriges midterste Del
 maa opgives til tre Tusinde Kilometer saa vel,
 og kaldes end Finland »De tusind Søers Land«,
 kan Midtsveriges Antal dog ogsaa gaa an.
 De fra Skolen kendte store, vi saa: Mälaren,
 Siljansø, Venern, Vettern — og saa Hjälmarene.
 Dertil i Snesevis større og mindre.
 Min pædagogiske Sans dem at nævne vil forhindre.
 Jeg burde ogsaa prise de svenske Birke,
 men det vil saa atter bare bevirke,
 at jeg vredt mod mig selv maa rynke mine Bryn:
 Jeg vilde stille før og nu op i Hob for vort Syn.
 Jeg vilde trække op et Par enkelte Streger,
 der flygtigt paa lidt af det oplevede peger.
 I Strängnäs ærværdige Kirkerum
 blev Sindet stille og Munden stum,
 mens sagte hviskende Stemmer lød. —
 Erindringsbilleder frem de bød
 at drage: En Biskop i Strängnäs Thomas hed.
 Fra Højskolesangbogen sikkert vi véd,
 han sang om Frihed, det bedste Guld,
 som Sol kan bestraale over Muld.
 Bag Frihed kan Fredens Ranker gro.
 Den flyr, hvor den ikke kan fæste Bo,
 men hvis du til Hustru hende faar,
 da ages der herligt Læs i Gaard. —
 — »Friedsaarhundreder« laa da end
 en fem Hundredaar i Tiden frem,
 dog stadig beskæmmet vi indrømme maa,
 vi magter ej sandere det at forstaa.
 Dog bedre end at sidde »beskæmmet«,
 det var ret for Alvor at søge det fremmet.
 — Her mindes vi Navne paa ondt og godt,
 jeg nævner Ribbing — Sparre — og Stenbock blot,
 den sidste med et Smil og et Slag paa Laarene:
 Lad Fanden kun ta' Bukken, som han alt tog Faarene.

Siger Navne fra dette svenske Pantheon
 som Gyllembourg og Svinhufvud os noget mon?
 Eller Gustav Adolf, der brød for en Konge sin Lanse,
 en Konge, der kroner med evige Kranse.
 Vi i Värmland paa Mårbacka Hovedgaard
 midt i Lagerlöf-Minderne atter staar.
 Niels Holgersens Gaas ser vi osse!
 Den er sendt af en Skaane»gosse«
 som Gave til Selmas Halvfjerdsdaarsdag.
 Mangfoldige andre Ting findes bag
 »Mårbacka«s Mure. — De viser hver især,
 at man fjernt og nær havde hende kær
 for Humor, Fortælleevne, Livsvisdom,
 alt det hendes Bøger bærer Vidnesbyrd om.
 Og — paa Kavalerernes »Ekeby«
 opleves »Gösta Berling« paany.
 Havens Skønhed skal opleves for at tros:
 Med »Kavalerernes Fløj« ligger stadig »Rotnar-os«.
 Vi ser dem jo næsten dér vandre omkring:
 Fru Majorsken, Liljacrona og Gösta Berling.
 — — I Mora vi møder Maleren Zorn,
 dels i Gaarden, han boede i tilforn,
 dels i Museet, hvor hans Kunst faar Stemme.
 Gennem Farve og Streg kan vi næsten fornemme,
 hvordan hans varme og følsomme Sind
 forsøger at mejsle Medmenneskelighed ind.
 — Gennem Kunsten kan ogsaa man tale.
 Paa den Vis forstod han at male.
 — — Og Uppsala ogsaa nævnes maa,
 saavel Byen som Gamle U, vel at forstaa.
 Domkirkens højtidsfuldt storladne Rum
 forkynder verdsligt og kristent Evangelium,
 og over Universitetets Aula's Dør
 forkynder Indskriften nu som før,
 at »Kunsten at tænke fritt er stor,
 men at tænke rett« kaldes større i Nord.

— Imellem »gamla Uppsala«s Kæmpehøje
i »Odinsborg« gik vi og granskede nøje
utallige Mundheld og Visdomsord,
det bedste vist følgende var, jeg tror,
at ingen er saa bra', at ej Fejl han ejer,
og ingen saa slet, at slet intet han vejer.
Ja, meget mere burde jeg nævne,
men her fattes nok baade Plads og Evne.
At begynde paa Stockholm er alt for overvældende,
»Riddarholmskyrkan«, »Stadshuset« af sig selv gør sig
»Den, der har Øren at høre med« [gældende.
bli'r svimmel — ør af Lyde — fra hvert et Sted,
som sagt, Barndomstidens indsugede Beretninger
faar her Stedets Kolorit og Forudsætninger.
Til flere Beviser jeg føler Trang,
men nu er det nok vist for denne Gang.
Der skal ogsaa være noget helt at opleve selv,
naar I gæster Landet med Grundfjeld, med Sø og med Elv.
Jeg ønsker jer Tiden og »Krudtet« og »Skejsen«,
og siger Adieu — og saa »Lykke paa Rejsen«!!!!

Sigurd,

Elev 10/11 og 11/12.

Kære Aksel Appel!

I mange Dage har jeg tænkt på at skrive, og nu bliver det
så en Hilsen imod Elevmødet, som nok er d. 12. September.

Egentlig var vi fire heroppe fra, som havde bestemt at
ville tage Turen til Fyn for at være med ved Elevmødet —
Anders Peter og Regnar Andreasen, Folke Madsen og så
mig. Men Høsten er sen heroppe, det har forhindret de tre,
og jeg skal lede et Haandarbejds kursus på Vraa Højskole
d. 13.—14.—15. September og kunne så dårligt nok komme
hjem dertil. Jeg havde stærkt ønsket at være med, for jeg
kan forstå, at det så er det sidste Elevmøde, du leder.

Vil du tro, at jeg aldeles ikke forstod, at du ikke mere

har Hjemly Fri- og Efterskole! Ja, det gav mange Tanker! Tænk, så gik de mange År! For dig — og du bar jo den Skole.

Men det gav også en Påmindelse om, at jeg og vi er langt henne i Arbejdstiden.

Jeg mener at forstå, at I bor nu i Langtved Friskole og arbejder der.

Ja, det var nu rart at have talt sammen om Tiden, som gik, og om Tiden, som kommer. — Vi var på Biltur i Sommerferien ned langs Vestkysten til Rudbøl—Krusaa—Flensborg—Sønderborg og op langs Østkysten hjem, og vi havde bestemt at ville til Fyn også, men Tiden slog ikke til — skuffet var jeg en lille Smule derover.

Og nu er vi midt i Travlheden igen, og Vinterarbejdet er altid meget større end Sommerarbejdet i Skolen — der er ingen Tid til at tage på Rejse.

Jeg vil tænke på Elevmødet, og jeg siger dig som så mange Gange før hjertelig Tak for alt godt i Tiden, jeg var paa Hjemly.

Hvis der er nogen Elever fra min Tid, så hils dem venligst.

De bedste Hilsener til dig, din Hustru og Børn.

Marie Ørnbøl, f. Thirup,
Snevre Skole pr. Hjørring.

Kære Kammerater Vinteren 28—29!

For 25 Aar siden var der vel ingen af os, der kunde tænke sig at svigte vort 25 Aars Jubilæum paa »Hjemly«, naar vi boede paa Fyn og var sunde og raske, men nu viser det sig saa alligevel, at der er meget andet, som skal passes. Paa Grund af det vanskelige Høstvejr kørte vi Korn hele den Søndag, Appel ventede os i Langtved. Hvor mange af I andre var mødt? Naar jeg ser tilbage over de svundne Aar, er der meget at være taknemlig for. Jeg blev gift i 38 med

en Landmand. De første 10 Aar havde vi tre Gaarde paa Sjælland, og nu bor vi her paa Stjernegaard, 5 km fra Gislev. Vi har 3 dejlige Piger og 2 raske Drengene. Til Vinter skal vores ældste Datter, Karen, paa »Hjemly«. Jeg glæder mig til at træffe gamle Bekendte derhenne, for selv om »nye Folk, nye Skikke«, saa tror jeg alligevel, der vil være noget velkendt ved den gamle Skole, hvorfra vi har saa mange gode Minder. Alt det, vi naaede at komme igennem paa den Vinter. De bedste Timer var for mig Regning med Appel. Vi fik forklaret hvorfor, saa vi aldrig kan glemme det. Men alligevel var der Tid til kammeratligt Samvær paa Turene i Omegnen, og Sammenkomsterne ovre i Salen staar for mig i en særlig festlig Glans, naar Appel sang for og gik i Spidsen for Sanglegene og alle fulgte Trop. Skal vi ikke prøve paa at samles saa mange som muligt til Elevmødet til Sommer og opfriske Minder.

Mange Hilsner fra

Ane Kirstine Skaarup, f. Ploug Hansen.

Et Aar i Scotland.

Det er dog den værste Stil, jeg endnu er bleven sat til at skrive, men det hed: bare klem paa! – og saa maa man jo gøre sit bedste.

Efter mange overvejelser tog jeg lige Beslutningen og rejste til Scotland. Jeg fik Plads i Edinburgh hos to ældre Mennesker. Manden var Major, og de førte et stort Selskabsliv, meget raske og livlige af deres Alder. De var mellem 75 og 80 Aar. — Eva — en ung Pige fra Højrup — havde været der 1 Aar, saa jeg vidste jo lidt om Forholdene. Men det var en svær Begyndelse. Jeg stod der og forstod ingenting, kun naar man sagde »Goddag« til mig. Jeg vidste godt, jeg kunde kun lidt af Sproget, men det viste sig, jeg kunne intet. Saa lærte jeg lidt efter lidt at sige nogle Ord, men

anede ikke, hvad man svarede mig. Jeg skal altid være Majoren meget taknemlig. Han læste med mig og gav mig Diktat, han havde en utrolig Taalmodighed. Fruen var meget døv og fuld af Nerver, saa vi har haft mange, mange sjove Episoder. Hun havde et dejligt Høreapparat, men vilde kun bruge det, naar vi spiste eller havde Gæster. Jeg havde familiær Stilling, gik ganske som Datter i Huset eller maaske snarere som deres Barnebarn. Jeg skulde være inde til Kl. 23, og Majoren gik aldrig i Seng, før jeg var hjemme i god Behold. — Huset havde 3 Etager, godt med Stuer, Gæste- og Badeværelser o. s. v. En Kone til Hjælp een Gang om Ugen, saa der var saamænd nok at gøre. Een Frieftermiddag og sommetider Søndag Eftermiddag. Fruen hjalp meget til selv, men engelsk og dansk Rengøring er knap det samme. Vi for rundt som Lyn og Torden om Formiddagen, og Eftermiddag og Aften gik med at modtage Gæster og gaa i Byen. Jeg var næsten altid med dem. Vi tog ud til deres Familie og Bekendte, paa Teatre og til Koncerter o. s. v. Aldrig før har jeg set saa meget paa et Aar. Vi tog ofte ud paa Køreture i Majorens Bil med Madpakken og Thekurven. Jeg er bleven helt tovlig efter The nu. Saa viste de mig forskellige Egne rundt om Edinburgh. Jeg har set en Masse, gamle Slotsruiner og Klostre, sidstnævnte enestaaende Bygningsværker, nogle helt fra det 12. Aarhundrede. Selve Edinburgh er en meget smuk By, hvilket man altid har hørt, saa man forestiller sig en Masse. Det første Indtryk er da en stor Skuffelse, men Skuffelsen forsvinder, naar man saa har været der et Stykke Tid, har set de smukke Monumenter, store, flotte Bygninger, Parker og skønne Haver, det gamle Slot, der ligger paa en Klippe midt i Byen, rager højt op over det hele og kan ses langt omkring. Ja, jeg maa ogsaa nævne »Botanisk Have«, der er saa skøn, saa skøn. Der tog jeg ud, saa ofte jeg kunde, og gik og nød det. Ogsaa »Prince Street«, Hovedgaden i Edinburgh, er dejlig med flotte Butikker og myldrende Folkeliv paa den ene Side og »Prince Street Garden«,

en stor, pragtfuld Have, hvor man altid kan finde Ro og Fred, paa den anden.

Lidt om vore daglige Vaner. Jeg lavede al Maden, det var nu temmelig let. Vi fik en Masse Suppe, Grøntsager og Frugt paa Daaser, saa det var kun at aabne dem og varme Indholdet. Morgenmad Kl. 8, Middag Kl. 13 og Aftensmad Kl. 19.15. Vi 3 Mennesker sad i en stor Spisestue med fin Opdækning hver Gang, Krystalglas og fornemt Sølvtøj, hvilket blev pudset efter hvert eneste Maaltid, og vi danske Piger kunde ikke fordrage det — jeg var den 4. danske Pige — det tog altid meget længere Tid end al den anden Opvask tilsammen. Da vi ofte havde Gæster, kunne det jo blive en stor Bunke at komme igennem. Vi fik varm Mad baade Middag og Aften, altid 3 Retter, og, naar der var Gæster, Kaffe ovenpaa. Saa fik vi The Kl. 11 og Kl. 16. Mange andre danske Piger fik ikke megen Mad derovre, men vi levede vældig godt, god Mad og rigeligt. Til at begynde med kunde jeg ikke lide disse sjove Spisetider, men det måtte man jo vænne sig til. Naar vi skulde paa Teater el. lign., spiste vi lidt tidligere, rejste os blot fra Bordet, laasede Døren og ryddede saa til Side, naar vi kom hjem.

Faa Dage efter jeg kom derover, holdt Majorens et større Selskab. Det var Afskedsfest for Eva og Velkommen til mig. Jeg var meget nervøs, men saa inviterede Fruen en anden dansk Pige, der kunne være Tolk. Det var en meget fornøjelig Aften. Det blev i Aarets Løb til mange Selskaber, hvor jeg altid blev betragtet som en af Gæsterne. Aldrig har jeg mærket, jeg kun var Pigen, og — ganske utroligt — jeg blev behandlet af deres Familie og Bekendte paa samme Maade. Jeg husker f. Eks., at vi i August Maaned havde Biskoppen af Edinburgh og hans Frue paa Besøg. Huset havde i den Anledning staaet paa den anden Ende i lang Tid forud. Det var jo en Ære at have Biskoppens til Middag. Fruens Nerver var ganske paa Højkant, men det viste sig, at de var ganske almindelige Mennesker, og alt spændte fint af. Faa Dage efter blev der ringet. Det var In-

vation til mig om at komme til Diner i Biskoppens Hus. Saa var det min Tur til blive nervøs, tænke sig til Diner hos Biskoppens, og det var kun mig, der blev inviteret, til stor Skuffelse for min Frue, men Majoren gik rigtig og drillede mig. Jeg blev inviteret til Kl. 18. Saa kørte vi først en Tur, og Kl. 19.30 kom der 5 unge Mennesker. Vi fik ganske almindelig Mad, og hele Middagen forløb under stor Munterhed, ualmindelig rare Mennesker og saa ligefremme. Jeg har aldrig mærket den omtalte engelske Kulde o. s. v. Alle var saa elskværdige, hjælpsomme og gæstfrie. Men der siges at være stor Forskel paa Skotter og Englændere.

Jeg var paa Ferie to Gange, først i Oban ovre paa Vestkysten af Scotland, og det var saa vidunderlig en Tur. Vi kørte i Bus op igennem dette pragtfulde Højland. Rhododendron og Guldregn i skønneste Flor, dejlige Bjergsøer og Skove. Vi var meget heldige og havde Solskin hver Dag, skønt det næsten regnede hele Aaret. Min anden Tur gik til London. Det var en meget interessant Tur, men hvor bliver man træt. Startede Kl. 9 om Morgenen og saa rundt i Byen for at se alt, hvad man nu skal se: Buckingham Palace, Westminster Abbey, Trafalgar Square o. s. v. En Dag var vi nede paa Windsor Slot, saa ogsaa Eton College, der begge ligger i pragtfulde Omgivelser. Jeg kan faktisk slet ikke forstaa, det er rigtigt, jeg har set saa meget, det forekommer mig næsten som en Drøm eller noget, jeg har læst.

Jeg vil gerne anbefale alle unge Piger, ikke for unge, at tage en Tur til Udlandet, det er en Tid, man aldrig glemmer. Men husk, lær noget Sprog først! — og tro ikke, alle Pladser er som ovennævnte, hvor de tager sig saa fuldstændig af een, det er kun enkelte. Der var selvfølgelig ogsaa mørke Punkter, men dem lader vi ligge.

De venligste Hilsener til »gamle« Kammerater, til Lærere og Lærerinder og hele »Pivtøjet«.

Inger Snedevind Nielsen.

Kære gamle kammerater!

Jeg blev forleden dag opfordret til at sende en hilsen til årsskriftet i anledning af, at vi i år er 10 års jubilarer.

Når man tænker tilbage, kan man egentlig ikke forstå, at det er 10 år siden, det var os, der slog vore folder på »Hjemly«. Men ser man på, hvad der er sket siden den gang — både ude i verden og for een selv — ja, så er man klar over, at det alligevel må være et stykke tid siden, vi sad i skolestuen i Hillerslev og skrev dansk hos Appel.

For mit eget vedkommende er tiden gået med lidt af hvert, jeg har dyrket skolelivet også efter opholdet på »Hjemly«, idet jeg har været på højskole både herhjemme og i Sverige. Den 1. januar 1952 begyndte jeg på »Ankerhus« ved Sorø, hvor jeg i foråret blev færdig som husholdningslærerinde. I sommer har jeg været lærerinde på »Borrehus« i Kolding og fortsætter der til vinter. Det var meget spændende at begynde med det første hold elever, og naturligvis har der været større og mindre vanskeligheder i sommerens løb, men jeg er meget glad for mit arbejde og meget glad for at undervise.

Nu er Appels jo rejst fra »Hjemly«, og det er vel tvivlsomt, om ret mange af os ses igen, jeg vil derfor gerne her igennem årsskriftet sende mange hilsener og gode ønsker til alle gamle kammerater fra 1943—44.

Inger Larsen.

Når jeg har taget pennen, er det, fordi jeg var så heldig at være blandt 14 unge piger og karle, som skulle repræsentere dansk landboudom ved den 4. nordiske ungdomskonkurrence, der afholdtes i Finland 26.—29. september. Disse arbejds konkurrencer afholdes hvert andet år med deltagelse fra de fire nordiske lande, som skiftes til at arrangere og samtidig være værtsfolk. For en ordens skyld vil jeg nævne de forskellige ting, konkurrencen omfattede: Hånd- og maskinmalkning, traktor- og hestepløjning, traktorkørsel, hus-

modertrekamp og madlavning. Jeg var med som deltager i maskinmalkning. Det er ikke så meget konkurrencen som selve turen, der varede fra d. 24. september til d. 4. oktober, jeg vil prøve at fortælle lidt om.

Fredag aften d. 24. startede vi fra København. Foruden os fjorten deltagere var der syv konsulenter, der skulle fungere som dommere i Finland, to landmænd og endelig til sidst fire amerikanere, der for tiden er i Skandinavien for at studere 4 H arbejde. 4 H er en international betegnelse for landbrugsfagligt ungdomsarbejde.

Rejsen foregik med tog gennem Sverige til Stockholm, hvortil vi ankom lørdag formiddag. Der var et ophold på 7—8 timer. Desværre var det meget dårligt vejr, så det var begrænset, hvor meget vi fik at se. Det interessanteste, vi så, var rådhuset eller stadshuset, som det hedder i Sverige. Det mest ejendommelige er festsalen. Væggene er forgyldte og beklædt med malerier. Det blev os fortalt, at der havde været afholdt nobelprisfest.

Vi skulle sejle fra Stockholm til Åbo, og da vi om aftenen kom om bord, begyndte det væsentlige ved turen; vi traf nogle af de unge fra andre lande, som vi skulle være sammen med den følgende uge.

Så snart Stockholm var ude af syne, begyndte vi at finde ned i kahytterne. Vi havde soveplads. Det var behageligt i modsætning til forrige nat, hvor vi havde opholdt os i en togkupé. Trods den tidlige sengetid kneb det for nogle af os at komme tidligt nok op til at se indsejlingen til Åbo søndag morgen. — Straks efter, vi var kommet igennem den finske told, blev vi modtaget af chefkonsulenten for finsk 4 H-arbejde og befordret i busser til Helsingfors, hvortil vi nåede ved middagstid. Vi blev indkvarteret forskellige steder. Den anden danske maskinmalker og jeg boede sammen med vore norske, svenske og finske »kolleger« på Wiiks forsøgsgård, ca. 10 km fra centrum. Det er en gård, som hører til universitetet i Helsingfors. Jeg blev ikke klar over det; men det kunne tyde på, at deres land-

brugskandidater bliver uddannet på universitetet og har praktisk undervisning på gården.

Om aftenen var vi til velkomstfest i et af rådhusets lokaler (Stadskällaren). Det foregik med taler, kaffebord og præsentation af hver enkelt og sluttede med dans. Det er mærkeligt, men der er en egen stemning, når folk fra flere nationer er samlet. Vi havde det meget muntert. Konsulenterne fra de forskellige lande kunde lidt mere end deres faglige arbejde; de kunne også sætte feststemning over det hele. Det erfarede vi denne første aften og flere gange de følgende dage.

De næste par dage havde vi for os selv. Mandag formiddag gik med at se på gården og de nærmeste omgivelser. Om eftermiddagen var vi en tur i Helsingfors. Vi havde fået udleveret busbilletter, så vi kunne rejse frem og tilbage, som det passede os.

Vi to danske fulgtes med en af finnerne. Vi havde regnet med at få en del at se; men vi fortsatte bare fra den ene gade ind i den næste, og det var umuligt at gøre os forståelige over for ham. — Næste dag blev vi enige om at tage alene afsted. Vi ville se det olympiske stadion og fandt også godt nok derud. Mens vi stod og beundrede det store bygningsværk udefra, så vi, at folk kom og gik fra en indgang i den ene ende, og vi troede, at det var der, vi skulle ind. Det blev vi hurtigt kede af, for vi opdagede, at vi befandt os i et sessionslokale, da de viste os nogle papirer med svensk tekst. Vi morede os lidt over det og fandt hurtigt den rigtige indgang. Vi kunne desværre ikke komme op i tårnet, da elevatoren var under reparation; men derimod fik vi lov til at komme ind på tilskuerpladserne at se det store stadion. Det var meget flot, det havde form som en elipseformet gård med siddepladser skråt op hele vejen rundt.

Tirsdag eftermiddag og aften og onsdag morgen var for vort vedkommende optaget af konkurrencen.

Onsdag eftermiddag var der præmieuddeling. Det foregik

i landbrugsministeriets modtagelseslokaler, og landbrugsministeren foretog uddelingen. Det er det mest festlige og stilfulde, jeg har været med til af den slags. Nu var det forbi med konkurrencerne, og om aftenen var vi til afslutningsfest.

Torsdag morgen startede vi på en tredages bustur i Nyland og Åboland. Det første, vi så, var en gård, som ejes af en 4 H klub. Denne klub havde to ledere. Den ene tog sig af det praktiske. Han var uddannet på Paimio landbrugsklublederskole, som vi senere kom til at stifte bekendtskab med. 4 H klubben havde ca. 230 medlemmer, som fik undervisning på gården, tilligemed at de passede 16 ha, som stod til deres rådighed.

Hvis vi ikke var klar over, at Finland er langt foran os, hvad landbrugsfagligt ungdomsarbejde angår, blev vi det hurtigt.

Dernæst så vi en maskinskole, der i løbet af tre år uddannede unge i 15—20-årsalderen til forskellige ting — smede, møbelsnedkere o. s. v. Det sidste, vi så den dag, var en stor cementfabrik. Vi blev indkvarteret på en landbrugsskole. Ind imellem alle de steder, vi holdt, kørte vi igennem det skønne, finske landskab, søer og skove i en uendelighed. Om aftenen var vi gæster ved en fest i den stedlige 4 H klub. Det var snart ved at være for meget med fest hver aften, når vi også skulle have noget ud af dagen.

Vi begyndte næste dag med at se et landbrugsmuseum, og derefter en kirkegård med grave og mindesmærker for de faldne fra krigen. Det var sørgeligt at se så mange, der var faldet fra en enkelt by. Men trods de store tab er Finland godt med. Det fik vi et bevis på, da vi senere på dagen så en stor, ny klædefabrik. Der var hundreder af spinde- og vævemaskiner. Kort efter så vi den fuldkomne modsætning. Vi besøgte en håndarbejdsudstilling og så finske piger i nationaldragter sidde ved deres arbejder i systuen og vævestuen. Midt på eftermiddagen blev vi indkvarteret på Paimio landbrugsklublederskole, hvor vi fik lejlighed til at

stifte bekendtskab med en rigtig finsk badstue. Om det vil jeg bare sige, at det er mest behageligt bagefter; men så er det også dejligt. Det var meningen, at vi skulle have hvilet ud til rejsen hjemad, og vi sov til midt på formiddagen. Inden vi tog videre, så vi hele skolen, og ved middagstid startede vi på sidste del af busturen, nemlig mod Åbo. Der havde vi et par timer til at bruge vore sidste finske penge, inden vi var samlet til en lille afskedshøjtidelighed. Kl. seks gik turen til Stockholm, hvor vi havde en dejlig søndag. Bl. a. var vi oppe i »Hiss«, et højt tårn over Stockholms nye trafiksløjfe. Om eftermiddagen var vi på en to timers sejlur rundt i byens kanaler. Turen hed »under Stockholms broer«, og det var en skøn oplevelse, ikke mindst fordi det var strålende solskin.

Mandag morgen ankom vi til København, hvor vi skiltes efter at have haft ni dejlige dage sammen.

— — —

Til slut vil jeg lige fortælle, at jeg for tiden har plads på en gård i Ørum Sdr., nærmere betegnet 13 km øst for Viborg. Fra november skal jeg til Vojens ungdomsskole som gymnastiklærer, og desuden skal jeg have et regnehold. Jeg var sidste vinter elev på Gymnastikhøjskolen ved Viborg, og det er derigennem, jeg har fået pladsen. Nu er jeg spændt på, hvordan det vil gå. Det er noget nyt; men jeg glæder mig til at prøve det.

De bedste hilsner til lærere og kammerater fra vinteren 1948—49.

Niels Snedevind Andersen.

Kære Appel!

Hvor gerne jeg end ville komme den 12. september, kan jeg desværre ikke, da jeg er på korporalskole i Sønderborg. Men jeg vil bede dig sætte en hilsen i elevskriftet til kammeraterne fra vinteren 48—49 på Hjemly og fortælle, at jeg fra Kr. Søberg tog på Danebod Højskole vinteren 1951—

52, hvorefter jeg tog plads som karl på en gård i nærheden af Sønderborg, til jeg den 11. februar 1954 blev indkaldt som soldat.

Med de venligste hilsner.

Jørgen Kr. Hvilendal.

En tak!

Selma Lagerlöf, der har en enestående evne til at skrive, så man helt lever med i hendes kunst, fortæller i en af sine legender om en ung mand i Florens på den tid, da byen var en nyoprettet republik. Han, Raniero, var stærkere end alle andre, men havde kun lyst til kamp og ønskede, han havde levet i et land, hvor kongen samlede tapre mænd om sig, for så ville han vinde den ære og berømmelse, der var hans eneste mål. Raniero og en ung pige, Franceska, elsker hinanden og bliver gift. Raniero er hårdhjertet, tænker kun på at udmærke sig og venter, at Franceska skal rose hans bedrifter, skønt han hver gang med disse sårer hende — berøver hende en tam fugl, ydmyger hendes slægt m. m. — Dog tilgiver hun ham hver gang, fordi hendes kærlighed er så stor, at den er rede til at glemme sig selv. Da et år er gået, bliver hun angst og tænker: »Bliver jeg endnu et år, gør han det af med min kærlighed, og jeg bliver lige så fattig, som jeg nu har været rig.« Hun er klar over, at kan kærligheden ikke holde, bliver den til had. — Hun vender hjem til sin far. —

Raniero, der ved, hvor højt hun elsker, venter, hun kommer tilbage. En tid efter dræber han nogle røvere og frelser byen. — Når hun hører det, vil hun komme! — Da hun ikke gør det, rejser han, men giver i domkirken ved madonnabilledet det løfte at skænke den hellige jomfru *det bedste*, han vinder i hver kamp. Dermed ved han, at hans bedrifter bliver bekendt.

Raniero kommer i kejserens tjeneste og hædres. Han undrer sig over, at Franceska ikke kommer til ham. — Han

drager på korstog, bliver ved Jerusalems indtagelse hædret som den tapreste, og som tegn derpå skal han først af alle tænde sit lys ved den hellige ild ved Kristi grav. Da der ud på natten holdes drikkelag, kommer en nar til Ranieros telt, hvor han sidder med sin flamme, og spotter ham i de andre krigeres påhør, fordi han ikke denne gang kan bringe den hellige jomfru det største, han har vundet i kampen, den hellige flamme. — Raniero bliver trodsig, kalder på sin væbner, men hverken han eller andre af Ranieros mænd vil påtage sig dette umulige. De andre riddere ler ham ud. Men nu bringer Raniero dem til tavshed ved at sværge på, at det skal han gøre ene mand. I sin trods påtager Raniero sig gennem sin opgave over for den hellige flamme et ansvar. Alle de vanskeligheder, han møder, og den spot, han udsættes for som en gal mand, når han rider baglæns på hesten, for at flammen ikke skal slukkes, forandrer ham fuldstændig. Da han møder en flok røvere, tilbyder han dem sin gode hest og alt, når han må beholde lyset med flammen og de to knipper lys, han har taget med for at bevare flammen. De giver ham en af deres usleste heste, og da de er borte, siger han til sig selv: »Jeg tror, den flamme har forhekset mig. For dens skyld rider jeg her som en forhekset tigger.«

Mens Raniero rider ensom og vogter sin flamme, dukker det gang på gang op i ham, at han før har været med til noget lignende, og da han en aften rider gennem en by og ser en kvinde med alvorlige øjne, minder hun ham om Francesca, og i det samme står det klart for ham, at hendes kærlighed for hende har været en sådan hellig flamme, som hun var bange, han skulle slukke for hende, og han forstår, hvorfor hun forlod ham. Da han nærmer sig Florens, tænker han på, at nu bliver han snart fri for flammen, men han føler slet ikke glæde ved at tænke på, at han nu kan vende tilbage til krigerlivet. Derimod glæder han sig ved at tænke på mennesker, han har set arbejde fredeligt, og han føler selv trang til det samme. Han forstår, at flammen

har gjort ham til et helt andet menneske. — Det er påske, da Raniero rider ind i Florens. Også her antages han for en gal mand, og alle prøver at slukke hans flamme. Da han til sidst står op på hesten med lyset, ser Franceska ham fra svalegangen, griber lyset og løber ind med det. Han falder af hesten og ligger afmægtig, mens folk skynder sig til messen. Franceska kommer med lyset. Ved flammens skær kommer Raniero til sig selv. Franceska genkender ham, men tror, han er vanvittig, giver ham lyset og leder hesten til domkirken. Raniero ser kun flammen. Ærkebispen vil selv føre Raniero til alteret, så han kan tænde lysene. — Da opstår der uro og tvivl om flammens ægthed. Franceska og hendes familie går i borgen for Ranieros pålidelighed. I det samme kommer en fugl flyvende ind, slukker lyset, men antændes selv og falder død og brændende ned på alteret. Da stormer Raniero op, griber fuglen og tænder lysene. — Ingen tvivler mere! — Raniero vinder Franceska tilbage og lever lykkelig som en vis, varsom og barmhjertig mand.

Ja, man gribes af skildringen i legenden af disse to, der hver på sin vis glemmer sig selv i opgaven for at bevare den flamme, der er blevet dem mere end alt andet. For mange ligger det som hos Franceska i deres natur at glemme sig selv, andre må som Rainero lære det.

Igennem dette mindes jeg de mange elevhold, jeg har arbejdet med på i »Hjemly«, og siger tak for det daglige arbejde og for hele vort samkvem vinteren igennem, for det arbejde og de fornøjelser, vi kunne tage sammen. Jeg tænker med stor tak på de mange hjem, såvel skolekredsens som boende elevs, hvor vi oplevede vore mest fornøjelige timer, når alle husets folk slog sig løs i leg med os.

Hjertelig tak alle, hjem og enkeltpersoner!

Agnes Andersen.

Et møde —

En digter har engang skrevet: »Der er mennesker, der altid går, som de gik kongebud.« Iblandt disse mennesker kan man godt regne digterne.

Jeg har haft den oplevelse i sommer at se og høre flere af vore unge digtere. Det, at høre dem, er med til at vække interessen for vor tids digtning, hvor uforståelig den ellers kan være, men den hører vor tid til, og skulle vi ikke have de bedste betingelser for at tilegne os den? Den kendsgerning, at man har set og hørt den mand, hvis bøger man læser, er med til at farve bogens indhold.

Anderledes med den digter, som kun opleves gennem det skrevne. Her kan man overgive sig fuldstændig og lade fantasien spille på alle strenge.

Jeg har aldrig hørt eller set Kaj Munk, og dog tror jeg ikke, nogen digter har gjort så stærkt indtryk på mig. Denne ejendommelige digterpræst, der håndterede pennen så ypperligt.

Kaj Munk siger et sted i artikelsamlingen »Himmel og Jord«: »Lad den afgørende forskel mellem profet og digter være den, at digterens hjerte er med på begge sider, profetens kun på den ene side.« Kaj Munks hjerte er i høj grad med på begge sider. Han kan skrive med en pågående aktualitet, måske også ensidigt, men tillige med en evne til at leve varmt og begejstret med i menneskers anliggender.

Kaj Munk har altid været en omstridt mand, både da han levede, og efter sin død, men een ting kan der vist ikke herske tvivl om, og det er om storheden i hans værk.

Det store og sjældne ved ham var dette, at han levede livet til bunds, om det så også skulle koste livet, — og det kom til at koste hans liv. For ham gjaldt det ikke om at leve behageligt eller få succes, livet var for ham noget herligt og farligt og betydningsfuldt. De oplevelser og tanker, der fik ham til at synke sammen i smerte eller bryde ud i jubel, afspejler sig i hans digtning.

Netop fordi han havde oplevet livet så stærkt, magtede han at gøre os delagtige deri. Man mærker, han har noget på hjerte.

Spørgsmålet om storheden i hans værk kan besvares på flere måder. Jeg vil vise hen til hans kunst, og er det ikke netop hans rige evner til i skuespil, digte og prædikener at forme sine tanker og oplevelser, der gør, at han regnes med blandt Danmarks store?

Det er ikke sådan, at Kaj Munks digterværker er uangribelige rent kunstnerisk, der har hans modstandere haft let spil med at finde fejl. Men den store digter og den rige personlighed udmærker sig ikke altid ved tankens klarhed. Han er ikke altid den »uangribelige«. Tværtimod er han snarere et problembarn. Der er noget, han ikke rigtig har kunnet klare her i livet. Så må han ad digterisk vej prøve at give sine følelser luft.

Mange af hans arbejder skal nok blive stående, selv om den aktuelle baggrund er borte. Han voksede i national henseende fra en vis usikkerhed i det første besættelsesår frem til at blive den betydeligste af modstandsviljens tolkere i vort folk:

»Den skæbne ej til os!
Vi er spartaner alle,
vort hjerte ene trods.
Kamp er den tapres ly.
Og bedre er at falde
end gi' sig eller fly.«

(Kaj Munk.)

For sin indsats i frihedskampen faldt han. Han viste i gerning, at de store ord ikke var ord alene, — men dåd. Gid hans digtergerning vil leve længe! Kaj Munks sind var modsætningsrigt, men det blide og dybe kommer ret til kende i hans digt »Den blå anemone«, hvor den blå anemone for ham bliver billedet på et forårsvarsel for Danmark.

Med hilsen til venner og bekendte.

Inger Jensen.

Teknikken og mennesket.

Menneskene har fra de ældste tider søgt at drage nytte af de mange frie kræfter, der findes i naturen. I deres bestræbelser for dette er der tid efter anden fremstået en teknik, der er udviklet i roligt og forsvarligt tempo dog med enkelte større pludselige fremstød. Udviklingen er fortsat i jævnt tempo, indtil den i nutiden er gået ud af banen og har sprængt alle rammer – hjulpet af to krige.

Ved hjælp af denne teknik har man søgt at lette og rationalisere arbejdet og forøge produktionen og dermed forbedre den økonomiske situation for den enkelte som for staten. Det er til gavn for os alle; lad os ikke glemme det. Dertil kommer den mere luksusbetonede teknik: Biler, radio, fjernsyn o. m. m., som vi meget nødig ville undvære. Vi må være glade over, at vi kan få del i alt dette.

Denne voldsomme udvikling har tillige haft konsekvenser, som i høj grad trækker til negativsiden. I vore bestræbelser for at forbedre teknikken er vi ved at komme så vidt, at vi har opelsket en teknik, som helt tager magten fra os. Krigen har gjort sit dertil. I sådan tid er der ingen grænser for statens tilskud til videnskaben. Vort forhold til teknikken kan næsten sammenlignes med en ung mands kørsel. første gang han sidder ved rattet. Tænk på atombomben, for ikke at tale om brintbomben og nu sidst kobolthomben, af hvilke disse sidste efter beregninger, man har gjort, i et fåtal skulle være i stand til at udslutte alt liv på jorden. Her er der tale om kræfter, man endnu ikke til bunds kender omfanget af. Grunden til det sidste års mange nedstyrtninger af jetjagere må sikkert søges deri, at vi her har nået grænsen for de menneskelige sansers ydeevne. Vår reaktionstid er for lang, når det drejer sig om så store hastigheder.

En endnu værre konsekvens af den voksende teknik er den virkning, den har haft på det menneskelige sind. Vi er blevet så rastløse og fortravlede. Maskinerne skulle aflaste og hjælpe os og give os mere tid til vor egen rådighed. Dette er bestræbelserne blandt andet gået ud på de sidste 50 år eller mere. Resultatet er blevet, at vi får mere og mere travlt. De mange moderne bekvemmeligheder skulle fratage os det grovere og ubehageligere arbejde. Det er lykkedes. Men er vi derfor blevet lykkeligere. Nej, så afgjort ikke. Der findes i os moderne mennesker en ubændig trang til spænding. Der skal ske noget hele tiden. Aldrig så snart man er kommet hjem fra en travl arbejdsdag og knapt har haft tid til at få noget at spise, førend man jager afsted igen – f. eks. i biografen for at se en film, jo mere sindsoprivende og nervepirrende jo bedre. Der er mange andre måder at få lindring for trangten til spænding på. Fodboldkampe, travløb, motorløb, 6-dages løb og andre sportskampe er arrangementer, der nok kan samle publikum. Læsning af kriminalromaner og kulørte ugeblade er andre måder.

Vort sind er hjergtaget af naturens kræfter. Det er, ligesom vi har mistet balancen. Men hvad kan der gøres for at bringe ligevægt? En af vejene er sikkert den, at man i sinde gør plads for det, der vedrører medmennesket og for det, der vedrører det religiøse.

Hermed hilsen og tak til vinterholdet 1953-54.

Johannes Madsen.

Brede, den 27. maj 1890.

Min lille søster Sine!

Nu lige fik jeg brev fra lille søster Anemarie, og fra hende fik jeg din adresse at vide, da jeg havde skrevet hjem om den. Og nu skal det første være at skrive til dig. Hvordan har du det i dit nye hjem? Det vil du nok fortælle mig, når du har lejlighed, da jeg længes efter at vide det. Har du længtes? for det er noget, jeg har respekt for. Du ved vel, jeg var hjemme et smut for en fjorten dage siden, og da jeg kom her ud igen, længtes jeg da så meget. Det er først nu, at det er ved at gå over. Min Andreas var jo hjemme efter at have været oppe til skriftlig eksamen. Det gik helt godt. Men nu forestår jo den sidste eksamen om et par måneder. Å, lille Sine, hvor jeg glæder mig til, når den er godt overstået. Men jeg tør jo næsten ikke engang, da vi jo endnu ikke ved udfaldet af det. *Gud give, den måtte blive god!*

Det er da så sørgelig, at vor kære moder er så længe syg. Jeg kan jo høre, det er det samme endnu. Måtte hun dog bare snart blive rask. Jeg er så bange, når mor er syg; for det er jo så sjælden, hun ligger til sengs. Gud give hende kraft og tålmodighed til at stå det igennem.

Mange tak for dit sidste brev, lille kære Sine. Jeg, din søster, må nok sige til dig: »Pas på, at du ikke bliver forfængelig eller til en lille kokette, fordi du mærker, at du kan vinde den mands og hin svends opmærksomhed! Skynd dig ikke selv med det, men lad det gå sin jævne gang! Så skal vor kære Fader i himlen nok mage alt på bedste måde for dig og os alle og udpege til dig en god og retskaffen livsledsager«. Kære lille Sine, jeg siger det ikke for at bebrejde dig noget; thi det har jeg virkelig ingen grund til. Men jeg påminder dig bare, og det vil du ikke fortryde på, men vedblive at være lige ungdommelig, barnlig og åbenhjertet over for mig, ikke sandt min egen kære lille gode søster Sine!

Og modtag så hermed mit billede. Her ude siger de, det

ligner ganske fortræffeligt. Men Anemarie skriver, at de synes hjemme, at det er meget dårligt, så man kunne jo næsten fristes til at tro, at jeg ikke ser ens ud i Brede og på Jedsted mark.

Og dermed kærlig hilsen fra din søster *Karen.*

Lev vel, lille søde Sine!!!

Ovenstående brev blev overladt mig i foråret, og jeg fandt straks, det burde i årsskriftet. Brevet er fra Elses mor, Karen Bruun, til en søster, der døde ung af gastrisk feber. Den omtalte Andreas er Elses far, lærer Andreas Brøns. Elses fødehjem er Surhave skole v. Brørup. Fra 1901 til 1929 var hjemmet i Gimlinge skole i Vestsjælland. Begge forældrene stammede fra Vilslev sogn nær Ribe, men var født på hver sin side af Kongeåen. Deres »sprog« var således meget forskellige. Deres interessante slægtshistorie er iøvrigt et kapitel for sig.

Ved Indvielsen af det nye Hus med den store Sal ved Hjemly Friskole 9. Jan. 1927.

Det var i August Måned, jeg kom herved for at se til mine Børnebørn under deres Forældres Fraværelse til Friskolekursus på Bornholm, at Børnene straks trak mig over på Pladsen, hvor denne Bygning er rejst. — Jeg fik min lille Sønnesøn og Navne på Armen, og hvad så vi da: Grunden gravet ud til denne store Sals Mure og 13 Mænd i forskellige Aldre travlt optagne af at blande Sten, Grus og Cement og kjøre Blandingen rundt til Støbningen af den brede Grund, som Murene hviler på.

Der lød munter Tale og kvikke Tilråb, og da jeg spurgte lille Hans om, hvad det var, at Mændene bestilte, svarede han: *De leger!*

Og hver Gang, jeg siden har været hernede og set Murene rejse sig og alle Håndværkerne i travl Virksomhed, har der stadig stået Festglans over denne Bygnings Tilblivelse.

Når Bestyrelsen derfor nu har gjort mig den store Glæde at bede mig være den første Taler i dette Hus, i denne Hal, så skal det være mit første Ønske, at alt det, som vil blive øvet herinde, at det må gå på en sådan Måde, at det lille Barn igjen giver sin umiddelbare Opfattelse Udtryk: De leger! — Ja, at der må blive leget således herinde, at det kan mærkes ud i de enkelte Hjem, at der er hentet Mod, Liv og Lyst her i denne Sal til hver Dag derhjemme at leve et jævnt, et muntert og virksomt Liv til Gavn og Glæde for alle i Hjemmet og til Gud, vor Faders Ære, han som sidder overlig, men ser nederlig, ser os alle, hver især.

Det er jo dog det, som I mange her har længtes efter, og hvorfor I nu har gjort den store Anstrengelse og bragt de store Ofre, i en Tid, da Spareskillingerne er både få og små, det var for at få et Hus, hvor I kunde samles med alle Eders Unge og med alle Eders Børn, for under Alvor og Gammen at stølte og styrke hinanden til at leve et Liv, som det sømmer sig Guds Børn.

Jeg ved, at det er således, og jeg ved, at når såmange har skjænket Gaver til dette Hus, da skyldes det også, at Huset er rejst her ved Hjemly, som nu i over 40 Aar har været et fredlyst Sted, hvor Børnene og de Unge så trygt kan færdes. Jeg gjentager derfor Ønsket om, at alt, hvad der bliver øvet herinde, må kunne komme ind under dette, som er al *sand Opdragelses kjærne: Glæde over at kunne hjælpes til at få taget alle sine legemlige og åndelige Kræfter i Brug.*

Først og fremmest bliver det Gymnastik, som vil blive øvet. Her vil Eders Småbørn daglig få Lov til at røre deres Lemmer, og Gymnastiken har for Børn alle Dage været en Leg.

Men for de Unge, Mænd som Kvinder, er Gymnastiken nu også her i Landet blevet noget andet end blot at få Musklerne rørt. Det er bleven en Leg i egentligste Forstand, derved at den også tager de sjælelige Evner i Brug; Gymnastiken nu udvikler Mod og Snarrådighed, Omtanke og

Sans for det skjønnne og ædle, og ved at Sangen tages med, kan Menneskets Indre ret finde sig Udtryk i Legemets Ydre.

Der er nået et Ord op til os helt nede fra Grækenland. Det er ved Omtalen af de olympiske Lege, som tidlig betød så uhyre meget for det græske Folk. Ordet lyder således: *Det tager sig ud som en Leg; men det er for Fædrelandet.*

Alt for Fædrelandet, har alle Dage været et Løfteord for Ungdommens Opdragelse til Krigere, til Soldater, og vi har mange smukke og herlige Minder om virkelige Helteskikkelser i Danmarks Krigshistorie, men vi har dog længe her i Danmark med Retsind og Inderlighed sunget, at »Striden for Freden kun er vor Lyst«, og nu findes der ikke en dansk Mand eller Kvinde, som forsvarer Krigen, og Alle sætter vi Kræfterne ind på at komme på en fredelig Fod med vore Naboer og træffe Aftale med dem om gennem Voldgifts-Traktater at få kommende Stridigheder afgjort og udjævnet uden Sværds slag.

Men skal dette lykkes, ret at opnå en fredelig Løsning af opståede Meningsforskjelle og Stridigheder, da kræves der af Folkeslagene, som også af de enkelte Mennesker, at vi har gjensidig Agtelse for hinanden, at vi kan se med Tillid til hinanden og have Tiltro til, at et Ord er et Ord, og en Mand er en Mand.

Og for at det danske Folk i Folkeslagenes Række kan blive et æret og agtet Folk, som ved Ordets Magt under Voldgifts-Ordningen kan hævde sin Selvstændighed og sin Uafhængighed, da må der om alt, hvad der vil blive øvet i dette ny og herlige Hus med rette kunne siges: Det ser ud som en Leg, men det er for Fædrelandet!

Fædrelandet, det er Danmark, og det vil igjen sige, det er alle de danske Hjem, og derimellem vore egne Småhjem. »Legen« her i Huset skal hjælpe den enkelte, Barn, Ung og Gammel, til at Arbejdet derhjemme kan »gå som en Leg«.

Hvor kjender vi det dog ikke hver især, hvor let det går med Arbejdet, når vi er raske og glade, når vi føler

os forhåbningsfulde. Da kan vi tage Kæmpetag, overvinde alle Besværligheder og overkomme det utrolige.

Men skal Samværet her i Huset hjælpe os til dette, at det ikke blot bliver til enkelte festlige Dage i Arbejdet, men at det bliver en Sindenes Optagethed hver Dag at kunne synge ud i en Morgensang:

Gjerne tror jeg her er gjemt
Glimt af Edens Have,
men hvad jeg nu ved bestemt,
det er alt Guds Gave.

Sving Dig derfor, Sjæl, i Sky,
kast kun af al Sorgen,
Herrens Miskundhed er ny
over dig hver Morgen.

Sig ham Tak for stort og småt.
Livets rige Gåde.
Bed ham bønligt, Du må blot
skjønne på hans Nåde.

Da må »Legen« her ikke alene være Gymnastik og Gymnastik-Opvisning med Fest, eller Dans om Juletræet, men da må der kaldes til Samling om det gode Ord, det, som skaber, hvad det nævner. —

Ikke blot Ordet, som bringer Forståelsens Glæde over alt det mangfoldige, som møder os her i Jordelivet. —

Ordet, som er Dåd, når det gjælder vort Dagværk, vort Arbejde for det daglige Brød, vort Arbejde i de større eller mindre Kredse, der, hvor det nu blev vor Plads at leve vort Liv.

Men først og sidst om det livsalige Ord, vor Herres Ord med Liv og Aand, så vi kan fornemme, at vi i den hellige Dåd er bleven Guds kjære Børn, som har i Himlen hjemme.

Ordet som kan varme vort Hjærte, så vi bryder ud i Sangen:

Guds Menighed, syng for vor Skaber i Løn.
Engle syng med.
Han gav os til Frelser sin enbårne Søn.
Så liflig vi lege for Herren.

Slå Harpen Du fromme Salmist på Jord,
 Strengen er af Guld.
 For Jesus. vor Konge, Guds levende Ord.
 Så liflig vi lege for Herren.

Da høres de glødende Tengers Røst,
 Aanden er os nær.
 Som bringer os altid den evige Trøst.
 Så liflig vi lege for Herren.

Så være da denne Sal og dette Hus nu indviet til sit rette og gode Brug, at Misbrug og Uterlighed ikke får Lov at trænge herind og forstyrre dets Fred og dermed Hjemmenes Fred.

Og jeg ønsker, at her al Tid må stå en Fanevagt rede til at forsvare de Tanker og de Ønsker, som har båret dette smukke Fællesværk frem til Fuldendelse.

Der til hjælpe Gud Fader ved sin egen gode Helligånd.

Og alt hvad vi har at bede om for Samarbejde på dette fredlyste Sted — her på Hjemly — for de enkelte Hjem — for vort store Fælleshjem: Danmark, *som i Øjeblikket lever under trange og bange Kår* med den forfærdende store Arbejds-Standsning, det vil vi lægge sammen i den Bøn, som vor Herre Jesus Kristus har lært os, og sige med og for hverandre: »Vor Fader, Du som er i Himlen — —, Apostoliske Velsignelse.«

Sang: »På Jerusalen det ny«.

Hans Appel.

Et og andet.

Far har bedt mig skrive lidt til årsskriftet. Egentlig er det mig imod at gøre det, da det falder mig svært at forme, når det ikke er noget konkret, jeg skal behandle. Men det er jo højst sandsynligt, at jeg ikke oftere får slig opfordring, og mit lille indlæg må altså ses ud fra det ønske, at jeg gerne vil henvende mig til dette skrifs læsere, som jo dog næsten alle, om end nok så lidt, har været med til

at præge vi hjemlyboeres liv. — Det kan vist ikke undre nogen, om jeg til en begyndelse beskæftiger mig lidt med den forandring, 1954 har bragt os, eller lad mig hellere bruge ordet: mig. Det skal i sandhedens interesse straks siges, at jeg ikke et eneste øjeblik har været ked af, at forandringen kom nu. Det kommer måske for en del af, at jeg stod over for stor forandring i min egen tilværelse, netop på det tidspunkt. Dog er det ikke hele forklaringen. Lettelsen over, at den fortravlede tilværelse skulle ophøre, var stor. Men forøvrigt tror jeg ikke, udenforstående er klar over, hvad det vil sige, så lad dette være nok om det. Dog må det vist være mig tilladt at hyde de nuværende beboere på »Hjemly« en slags velkommen og ønske dem gode arbejdsvilkår. Og det må også være mig tilladt at minde om, at aldrig har friskolens lærere haft så gode kår, undervisningsmæssigt som økonomisk, for en del takket være initiativ og energi udgået fra »Hjemly«. Forkludres dette, er det friskolefolkets egen skyld. Mit ønske for »Hjemly«, og for vi andre i friskolens tjeneste, må da være, at vi må vise vor taknemmelighed ved ikke at lade os splitte af dagligdagens smålighed.

Skal jeg berette lidt om mig selv, så må det først være dette, at jeg er gået over i friskolens tjeneste. Der er selvfølgelig nogle, der har prøvet at drille mig med at sige, at det skridt må have noget med ambitioner at gøre. Jeg havde nær sagt: selvfølgelig. Hvorfor skulle der ikke være det. Her i Hammerum er en seks år gammel friskole med 80 børn. Vore ydre forhold er just ikke store: to klasseværelser og et sløjdløkkale er alt; men hvem vil ikke gerne være med til at bygge noget op, og begyndelsen er gjort. Der er købt et par tdr. land bag skolen, og hvem ved, hvad der kan laves. Og så er der, for mig da, en vis tilfredsstillelse ved at vide, at ydre fremgang afhænger af mig og ikke af en kommunes indstilling til skolen. Der er også de oplevelser man kan have her, og som ikke gives andre steder. Det er ikke for meget at sige, at vi i disse

4½ måned her har oplevet mere, end vi gjorde i 4 år ved andet skolevæsen. — Familien her består af to store og to små, Susanne og Birgitte. Ja, det er piger begge, men jeg har også altid godt kunne lide den slags mennesker, så jeg er ikke ked af det, tværtimod.

Vi har i en ugestid haft besøg af Tora Kristinsdottir. Man vil måske af navnet kunne se, at hun er fra den gamle sagaø, Island. Hun var en af et selskab på 20 islandske skolefolk, som var her i Danmark for at studere danske skoleforhold. Tora var altså havnet her. Det var en ganske interessant uge. Foruden at blive sat ind i islandske forhold, især skoleforhold naturligvis, og genopfriske Islands og Danmarks historiske tilknytning (og i det små stikke en undskyldning, hvis Danmark har ladet herrefolksmentaliteten skinne igennem) og glædet sig over, at adskillelsen i 1944 har ført os nærmere hinanden og for en stund glemt at beklage os selv over de indrepolitiske forhold, så traf vi adskillige andre interessante mennesker: en nordmand, jævne herningboere, heriblandt en frisk herninglærer og hovedrige trikotagefabrikanter og dito bankdirektør. Man sidder i et sådant selskab og tænker: hvilket indtryk får disse udlændinge af os. Som de velopdragne mennesker de er, så lader de det ikke komme frem, og dog, så tegnede nordmanden et billede af os, som vist rammer godt. Hun forstod ikke danskernes 5. juni, altså den måde vi festligholdt den. Hun skildrede sit første grundlovs møde og sin skuffelse af det. Hun havde ventet, at vi var glade. Og hvad så hun: et par ophidsede politikere hagle hinanden til. Det kendte hun ikke fra Norges 17. maj, hvor alle politiske skel var lagt til side blot den ene dag. Ærlig talt: pletter! — »Jeg mangler fjeld,« sagde Tora om vor natur. Jeg mangler også fjeld, storhed, ikke i naturen, men i folket. — Jeg kan heller ikke lade være med at nævne vort møde med den 80-årige ranke postmester Räder, Sønderborg, som viste mine skolebørn rundt på Dybbøl. Han brugte måske nok store ord,

som ikke jeg kan bruge, men de gør indtryk. Det gjorde også indtryk, at han kunne blotte sit hoved ved soldatergravene og overdøve støjen fra den jagende trafik og udtale: æret være deres minde. Det lyder måske underligt, men der skal mod til at sige det i dag. Prøv om De tør. Nej, trods psykologer bliver vi mere og mere hæmmede i vor evne til at skelne mellem stort og småt, nyttigt og unyttigt, sundt og usundt, skabende og nedbrydende. — Vi har truffet mange særprægede mennesker i sommer. For at nævne en anden af dem: Søren Telling på Danevirke, og sammen med ham har vi leet ad den danske dame, som bad Telling så mindeligt at gøre ophold i Hedeby, så hun kunne købe et fotografiapparat. Da de så kom til Hedeby, og Telling med store armbevægelser viste: der ligger byen, blev damen fornærmet, for hun så jo ikke andet end korn- og roemarker. Javel, vil man måske sige, men vi har nok med at klare vort. Det er rigtigt, men jeg synes at have lært i sommer, at uden skelen tilbage til noget af vor fortids storhed, kan vi ikke skabe godt nyt i fremtiden.

Nordahl Grieg skriver i et digt, som er taget med i den nye udgave af højskolesangbogen:

Kringsatt av fiender, gå
inn i din tid!
Under en blodig storm –
vi dig til strid!
Kanske du spør i angst,
udekket, åpen:
*hvad skal jeg kjempe med,
hvad er mit våpen?*

Og i andet vers svares:

Her er dit vern mot vold,
her er dit sverd:
*troen på livet vårt,
menneskets verd.*
*Før al vor fremtids skyld,
søk det og dyrk det,
dø om du må – men:
øk det og styrk det!*

Et og andet har læseren måske fået ud af dette. Den »røde tråd« er måske ikke tydelig, men tag i hvert fald mod en venlig hilsen, som min kone og jeg sender til kendte og ukendte.

Hammerum, i septbr. 1954.

Hans Appel.

Som alle mine kammerater ved, er min sidekammerat gennem alle mine skoleår, Hanna Andersen, Engesyn, død. Hun havde nogle få ugers sygeleje, før hun døde på rigshospitalet i København. Jeg nåede desværre ikke at se til hende. Hun gik bort tre dage før, jeg kunne komme derind. Det er underligt at tænke på det. Hun var altid så livlig og munter.

Kan I huske den dag, vi fra efterskolen var dernede? Vi drak først kaffe. Så gik vi rundt i staldene, og til sidst fik vi alle en lille tur rundt i gården på Hannas dejlige ridehest. — Hver gang, jeg alene var dernede, var vi altid ovre at se til hesten, å, hvor kunne hun snakke og kæle for den! Hun drømte om engang at blive en rigtig dygtig rytterske.

Jeg husker tydeligt engang, Hanna og jeg var ude at sælge høstblomster. Vi blev tidligt færdige. Så tog vi ind til hende og legede og spiste æbler.

Ja, der kunne være meget at skrive om Hanna. Men dette må være nok.

Venlig hilsen til alle fra

Karen Appel.

Festlige dage på »Hjemly«.

Kære alle sammen!

Det er slet ikke så nemt at få skrevet lidt til årsskriftet denne gang. Skal det være et afskedsprogram, en artikel, en historisk oversigt eller hvad?

Lad det få lidt af brevets form! Så kan man så dejligt

lade emnerne skifte — uden begyndelse eller slutning — uden hoved eller hale — bare skrive løs. Nåda! allerede tre tankestreger. Hvad vil dansklæreren på »Hjemly« sige! Udråbstegnet her er på sin plads: en spørgende sætning, der ikke kræver svar, kan endes med udråbstegn! — Ja, men tankestregerne! Det er rimeligt, der kommer mange af dem. Lad os ikke filosofere!

Vi har nu fået afskeden med »Hjemly« på nogle måneders afstand. Dog er det for tidligt at søge at klarlægge — om end blot for sig selv — forholdet til personer: forældre, børn, unge, sognefæller, til medhjælpere i skole og hjem, forholdet til arbejde, hjemligt og i videre kredse, og forholdet til spændingen mellem idealet og dagens gerning. Om det sidste kan siges, at ingen bedre end jeg selv ved besked — ligesom om, hvordan modet trods alt kunne rejse sig. Her ligger løsningen vel kort sagt i de af mig ofte gentagne ord: »Gud i vold! og så går vi på!«

Dette skrives jo nærmest til tidligere efterskoleelever og deres pårørende: opad: forældre og bedsteforældre, til siden: ægtefæller og søskende, og nedad: børn og — nej, børnebørn kan nok ikke regnes som læsere endnu, skønt tiden nærmer sig. »Hjemly« efterskoles ældste elever, som trofast har sluttet op gennem årene, er jævnaldrende med mig. Derfor har jeg i årsskriftet medtaget et par ting, som vel nærmest henvender sig til dem, men måske også kan have nogen interesse for de yngre. En enkelt ting havde jeg tænkt fremført ad åre. Men nu er det »mit sidste år«, og så lader jeg det komme frem allerede i år.

Altså: dette er et brev, og vi springer.

Hvorfor jeg kom til »Hjemly«? Jeg har vist tit fortalt jer det. Det skyldes nok, at jeg altid *står* op og tager mine hoser på. I hvert fald spurgte Brøndsted mig engang meget alvorligt derom og syntes beroliget, da jeg kunne svare bekræftende. Nogen betydning har det vel også haft, at Karen og jeg d. 2. november 1915 kunne udtrykke vort forhold til folke- og menighedsliv og dermed friskoleliv så

jævnt og tilforladeligt, at Lars Nielsen, Højrup, udbrød: »Det kan vi alle slutte os til,« og alle rejste sig. Der er kun få tilbage af dem, der den aften var med. Dog er det ikke længe siden, mejeriejer Valdemar Hansen, Osted, mindede mig om dagen og fortalte, at han og hans kone, Dorte, havde været med. Jeg mindes de gamle med ærbødighed og taknemlighed. — Nogen nævner de ord, jeg fik lykke til at sige ved Brøndsteds jordefærd d. 14. januar 1915. Han forberedte mig til seminariet og mere end det. Han var »en israelit uden svig.« Han fortjente vor tak. — Vistnok i forsommeren 1908, måske i slutningen af 1907, var jeg første gang på besøg i Hillerslev sogn: hos Tine og Christen Sørensen, Møllerhøj, hvis søn, Jens Møllerhøj var formand for friskolen, da vi forlod »Hjemly«. 1. april 1909 var jeg første gang i »Hjemly« for sammen med Brøndsteds første præparand, Aage Kristensen, at ønske Brøndsted til lykke med 50 år. Aage Kristensen var en årrække lærer ved Langtved friskole, hvilket også gælder »gamle« Brøndsteds søn, Sigurd Brøndsted, nu »Fjordvang«. En del af året 1910—11 var jeg yngste lærer på »Hjemly«. Flere gange i 1913—14, da jeg var friskolelærer i Vester Hæsinge, drog jeg til »Hjemly«, idet mindste een gang til fods.

Og så er de mange år gået, fra vi d. 13. september 1916 rykkede ind på »Hjemly« med Astrid Larsen fra Drigstrup, nu Astrid Madsen, Bregnør, som Karens højre hånd. Husker du musene de første nætter, de fjorten ildsteder, de fjorten petroleumslamper, hvor det var svært at få gjort ild op o. s. v.? Allerede den 15. begyndte vi skolen — trods alt, og så kom Asta Brummer og Magnus Sørensen. Husker du, at Asta og jeg en søndag formiddag tapetserede et hjørne i min stue, og jeg fik en tapetstrimmel med klistersiden ned over mit søndagstøj? Nej, det bliver for vidtløftigt. Men vi mindes rodet i »Hjemly« ved rodet her i dag.

Vi skriver stadig brev.

Kære »gamle« efterskoleelever! Heller ikke i dag vil jeg lægge skjul på, at jeg altid mest har følt mig og føler mig

som friskolelærer. Efter min barndoms lærerindes, Betty Klingbergs, udtalelser, skulle jeg — trods min protest — være lærer. Også min oplærelse hos mor og en farbror peger i den retning. Om mit syn på læreruddannelse iøvrigt kan I se i et gammelt årsskrift. — Men, altså: børnelærer, det var sigtet, og her er det at være friskolelærer det mest privilegerede, det mest krævende og det mest ansvarsfulde; thi det kræver indleven og medleven i det bærende i menneskelivet, i den enkeltes liv, i slægtens, i det lille og det store samfund, kræver følgeskab fra vugge til grav, ja, skal vi sige det stærkt: fra håb til ind i mindets verden. Det har draget og drager mig. Det giver ydmyghed, som et bondeblufærdigt sind oftest kamouflerer, og en styrke, som kan misforstås som selvgladhed, egenkærlighed og egensindighed. — Men kræver friskolen medleven og følgeskab, da vil et af de største spørgsmål være: ungdommen. I »Hjemly« fik det sit udtryk i: efterskole, aftenskole og gymnastikforening. Efterskolen var sat ind som et — for os dejligt — tilbud, først til egnens hjem, men siden så langt, som der magtedes, dog således, at den ikke skyggede for børneskolen hverken i tid eller i størrelse. Dette mener Agnes Andersen og vi og mange af vore medhjælpere at have forstået og overholdt. Se, det er I efterskoleelevers plads i billedet af »Hjemly«! Er jeres stykke af mosaikbilledet for ringe? Vi vil ikke mene det.

Jeg har dristet mig til ovenover at skrive: festlige dage på »Hjemly«, og her vil jeg have lov at nævne, at der er få dage, jeg ikke har haft glad forventning til dagens fest, nemlig til dagens gerning fra morgensang til aftensang. Hvad skriver Holberg: »havde jeg må skee giort end langt meere, hvis mine slette Kræfter og udmattede Legeme mig det havde villet tillade. Hvad som har bevæget mig udi så mange år til at arbeide, er Arbeidets Nødvendighed, og hvad som har hjulpet mig til at fuldføre mit Arbeide, er besynderligen dette, at jeg har taget mig vare for den skadelige Polymathie, hvorudi jeg seer de fleste her i Landet at for-

falde; thi det heeder: hic Rhodus, hic salta.*) Og, når enhver således vill indskrænke sine Idrætter, kand der produceres noget Gott.« Glad forventning udelukker ikke ængstelse, en vis grad af træthed o. a. hæmmende. Skoleklokken kalder på os som hornsignalet på en gammel dragonhest. Den udelukker heller ikke en stadig spænding. I får tro det eller ej: en vis indre spænding har altid fulgt mig til timerne. Det kaldes vist nervøsitet, men er nok ofte noget andet og større. Men tilbage til det festlige: det giver en dirren i sindet at være med, når en ting tager form for og i en elev. Det kan være en af vort danske sprogs daglige foreteelser, og det kan være en af regningens selvfølgeligheder, som det kan være en af menneskets eller fællesskabets svagheder eller styrke, der virker dømmende eller til opbygning. Her spørges da ikke om resultater i en vis forstand, men om, at noget sker, at noget sættes i gang eller holdes i gang, mest, at der føles et »klappande hjärta«. En god fest sætter vor sjæl i spænding, får vort sinds strenge til at dirre, til at tone. Der har næsten kun været festlige arbejdsdage på »Hjemly«. Tak, Gud, vor Fader, for dem!

Men hvad med skuffelser, nederlag og sorger? *Vil* du se bort fra dem? Glemmer du dem? Nej, de har været der i rigt mål. Men de udelukker ikke noget af det forud nævnte. De er med til at danne baggrund, til at give dybde, til at give fast fodfæste, til at kalde ad ægthed, ad »sandhed, ærlighed og redelighed«. De er med til, at vi mennesker ikke knejser helt bag over i vigtighed og rigtighed. Tør vi ikke sige med Marie Arnam: »Ti arnambørn, vi kan bøjes, Niels, men knækkes, det kan vi aldrig.«

Festlige dage. Ja, der har været mange af de såkaldte festdage på »Hjemly«. Men kan vi ikke give Erik Appel ret, da han engang udtrykte: »At I kan holde en sådan fest, skyldes, at der er arbejdet godt i det daglige.« Det daglige livs »fest« var det bindende og forbindende.

*) »her er Rhodus, dans her«.

Mine bedste fag? Skal vi nu ind på sådant? Et skoleliv er en enhed, og en virkelig samleven og indleven, en dukken og en opmuntring, en opdragelse kommer til sin tid i hvilket som helst »fag«. Men nægtes skal det ikke, at det er herligt i historien, bibel- som folkenes historie, at få lov, må jeg i dag sige, til at vidne f. eks. med dronning Louise af Preussen: »Det bliver kun godt i verden ved de gode.« Historien har for mig været det gode og store spejl. Skal vi igen søge til Holberg: »Til Slutning vil jeg bede at min u-partiske Skrive-måde må holdes mig tilgode; thi, såsom jeg aldrig har flatteret mine Landsmænd tilforn, så gjør jeg det ey heller udi dette Skrift: Et land vinder aldeles intet derved, at en Skribent forgylder alle dets Feil, og det Portrait, som mest behager en ærlig Mand, er ikke det, som er ziirligst, men det som bedst ligner Originalen; thi, når Skribentere skrive ikke andet end Lovsange, taber Landet ikke mindre derved end Skribenterne selv, såsom det Gode med det Onde ansees af Læseren med Foragt, og en Historie bliver ligeså suspect som en Prokurators Indlegg, hvorpå en Dommer intet reflecterer, førend han har hørt, hvad Contra-Parten har at sige derimod. Dog må der også være visse Grændser for en Historie-Skriver, så at han siger Sandhed udi sømmelige Terminis, hvilken Regel jeg håber at have efterlevet, såsom jeg af mange Års Læsning og Routine nogenledes har lært en Historieskrivers Pligt.«

Endnu en lille »bekendelse«: Hvor har jeg ønsket, at alle efterskolens elever kunne bo på skolen, sådan, som Thøger Dissing i sin Tid havde det i Vejstrup: egnens elever tog hjem om middagen og medbragte så tørkost. Iøvrigt opholdt de sig på skolen. Det ville have givet større samleven med alle elever. Som det var, kom vi længst ind på livet af de »boende« elever. Værdien giver sig selv. Vi siger tak til alle hjem, der betroede os børn i varetægt, og til alle elever. Men en særlig hilsen må vi sende de »boende« elever og deres hjem: for vovemodet, at I turde! og for det, vi oplevede! — Må jeg nævne, vel rettere gentage: det styrkede

vor tro på ungdom, som de fleste af jer kunne indordne jer under husets skik og virkelig slutte jer til os. Det gælder småt som stort: spisevaner, gåture, aftensæde, kirkegang. I kan selv uddybe det videre. Lad mig standse!

»Hver nyde, som han nemmer,
da ingen sker uskel.
Held være den, der gemmer
det gode gamle vell!«

— — og det er stadig et brev.

Jeg må have lov til at nævne: når det blev forundt mig at få kræfter til de mange års virke i »Hjemly«, så skyldes det, at jeg aldrig har været ene. Jeg skal ikke gøre langt af det spørgsmål; for I ved det alle: jeg har — forhåbentlig i god forstand, i hvert fald i bedste mening — været forkælet, først og sidst af Karen i tyve og Else i atten år, men sandelig også af en stor hoben prægtige fæller i hjem og skole. Ingen fortryder på, at vi nævner Agnes, I ved: hende, som bestemmer det hele. Vi ville gerne nævne de mange andre. Men!

Vi siger tak til friskolekredsen »Hjemly« for arbejde og gode arbejdskår, som vi siger tak til efterskoleelevernes forældre for »betroet gods«, til aftenskolens unge (de frivilligste af de frivillige og derfor ikke de mindst opmuntrende!) og til gymnastikforeningen, at vi til de fleste tider med trykthed kunne sende vore unge til gymnastik og til fest, og tak for samvirke om juletræ. Den ganske egn skulle have vor tak. Men den er ikke sådan at bringe. Vi fandt os godt hjemme og var taknemlige, når noget blev os betroet i sygekasse, sygeplejeforening, spareforening, menighedsråd og på anden måde. Menighedsrådet bandt måske på særlig måde, og ingen vil fortænke os i, at vi her særlig takker pastor Jespersen og frue — dog ikke blot for nævnte områder, men også for hjælp og medleven i skolearbejdet som for al venlig imødekommen i sorg og i glæde.

— — og et brev skal have en slutning.

Vi vil ikke påstå, at vi her har givet noget særligt eller

udtømmende. Vi har blot småsnakket, som man gør i et brev, om småt og stort. Lidt er der vel om, at, »hvad hjertet er fuldt af, det løber munden over med«. — — Og så forstår I os, når vi slutter med, at vi kunne ønske at stå midt imellem jer til morgensang, det samlende i vort hjem- og skoleliv, synge »Alt hvad som fuglevinger fik«, bekende vor tro, hvortil vi blev døbt, og i den sige tak »for alle dine gode gaver imod os, tak for livet og lyset, for sundhed, for arbejde, for vore hjem, og vi beder dig være med os, vær med vor mor og far og alle dem, vi holder af, vær med alle lidende, alle syge, alle, der har sorg, vær med os i vort arbejde og giv lykke til dagens gerning, og bevar du vort land!« bede vort fadervor og synge »Morgenstund har guld i mund.« Da vil det nynne i os:

»Sig ham tak for stort og småt,
livets rige gåde!
Bed ham hønlige, du må blot
skønne på hans nåde!«

Kærlig hilsen med ønsket om en god jul og et velsignet nytår i Vor Herres Jesu Kristi navn!

Aksel, Karen, Else og Aksel Appel.

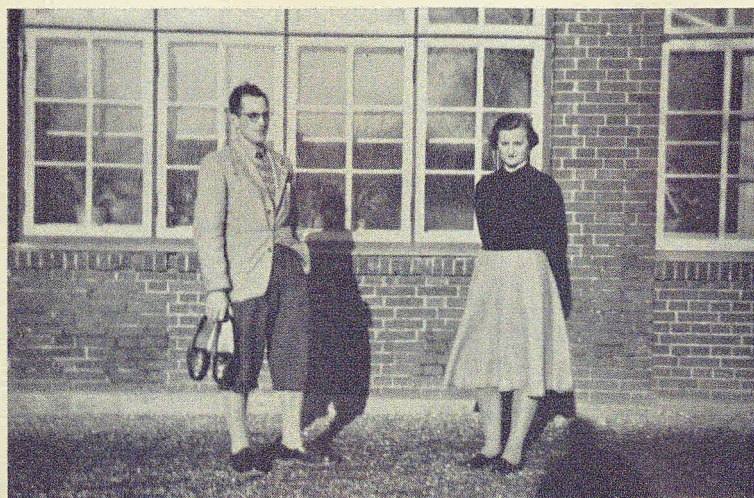
Vi har det godt her i Langtved friskole v. Ullerslev, hvor I til enhver tid er velkomne.

1953—54.

Før årsskriftet går i trykken, prøver jeg et lille »tilbage-tog« og frsker minderne op fra sidste vinter.

Begyndelsen — 3. november — var som sædvanlig med stor travlhed som baggrund, ikke mindst, fordi Appel havde været på sygehuset i oktober måned. Der var meldt fuldt hus såvel til skolestuen som til værelserne, og der var stor tilslutning til åbningsmødet. Her talte pastor Rasmussen, Korinth, og Aksel Appel.

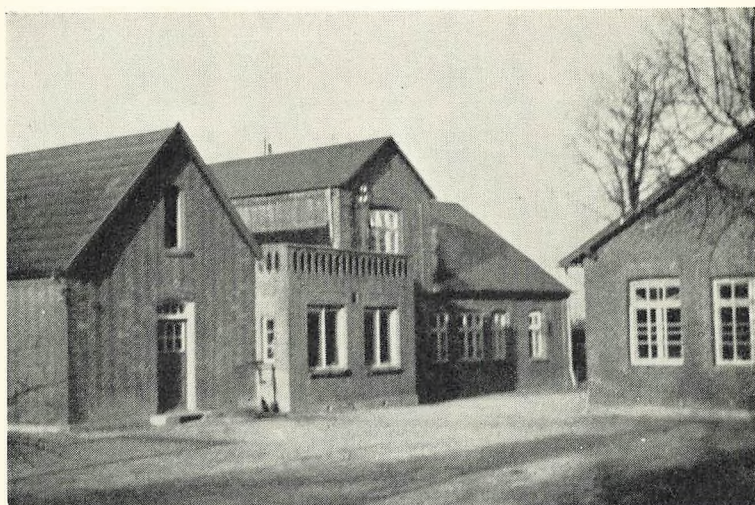
Vinterens hold var 26 drenge og 10 piger — for mit ved-

kommende beklageligt med de få piger. På skolen boede 17 drenge og 6 piger, og af de resterende var de 7 gamle bekendte fra børneskolen, som efter større eller mindre »ferier« kom igen for at tage en vinter sammen med nye kammerater. Det var helt underligt at se Svend og Ebbe fra børneskolen slå følge, og selv om Svend var vokset — og altid har været den, der »så Ebbe over hovedet«, så var den samme Ebbe groet så meget, at han ikke gav Svend meget efter i højden, og Jens — mindst af år og højde — kom direkte fra børneskolen ind i selskabet og følte sig godt hjemme i det ligesom Karen og Inger.

Det var en vinter, hvor »de boende« hurtigt blev kendt med og faldt til med »de fra egnen«, og det gav sig udslag i gensidige besøg i hjemmene på frisøndage, ligesom »de boende« fynboer tog »de udenlands« — fra Langeland og København — med sig hjem. Det gik usædvanligt godt med dette gæsteri. — Også andet gæsteri gik det livligt med, og det nød vi godt af alle på skolen, ja, flere til.

Vor første søndag fulgte det faste program: om formiddagen i kirke i Odense valgmenighedskirke og om efter-

middagen en prøve på elevernes udholdenhed med hensyn til travctur. Det er Møllerhøjs granskov, der er målet for en lille hurtig gemmeleg, inden vi så går en anden vej hjem. Efter elevernes mening har vi gået en forfærdelig lang tur, efter deres bedømmelse dobbelt så mange kilometer som i virkeligheden. De er så trætte — indtil de bydes på leg og holdspil i salen om aftenen. Denne og flere søndage med gåture måtte Appel give afkald på på grund af operationen i oktober, og det, ved I, gør han kun nødtvungen. Det var vi kede af på begge sider, for der er så mange fællesoplevelser på disse ture og besøg i mange hjem, hvor vi efter indbydelse blev trakterede med kaffe og hyggeligt samvær eller leg.

Nogle af disse ture har deres særpræg. Især var det vejrforholdene, der gjorde, at de står særlig indskrevet, som da vi efter aftale med Ebbe skulle *cykle* over til Hans Juuls en lørdag aften. Men i det glatte føre væltede Ebbe selv 3 gange på hjemvejen og ringede, at vi ikke måtte vove det, det var kun muligt at *gå*. Benene holdt forbavsende godt: 5 km i glat føre — mere end 5 km dans — hjem igen! — I aften pisker det på ruderne akkurat som den

søndag, vi kom gennemblødte hjem fra Ejnar Andersens, skiftede tøj, spiste, gik til Johannes Jensens og kom der drivvåde. Trods alt blev det en aften med leg og højt humør.

Så var der de længere ture: på cykel med Frede til Vester Aaby. — Stakkels Birthe, der ikke ville lære at cykle — og ikke har fået det lært, hører jeg. Hun synes stadig, hun kan sagtens gå. Ja, gå kan du, Birthe. Der lå du i spidsen! — Turen var før jul, så vinteren ikke rigtig havde sat ind. Men jeg skal mene, det var blevet vinter, da vi var på Hornetur — i bil! Kaffe hos Nøhr's — fin spadseretur over Dyreborg, hvor der var is og svaner i havnen — videre til Laurits Andersens, hvor vi tog godt fra, både hvad smørrebrød og leg angår. De har en særdeles fin »flyvemaskine«. — Det kan næsten se ud, som vinterens største opgave var fornøjelser. Men hvor sådanne ture giver kammeratskab, ikke blot for eleverne, men også for lærerkrafterne, og det styrker arbejdet, som heller ikke blev forsømt i det daglige. Hvis så var, burde det være blevet påtalt af de mange forældre, der kom på besøg »for at se efter med os«. Det var også oplivende, for de havde et gevaldigt humør med sig. —

Vinterens tre sammenkomster blev holdt med god tilslutning. Før jul var Erik Appel taler. I januar var der oplæsning af skuespiller Demuth, Odense. Vi glædede os til at høre Demuth igen, og stillede med store forventninger, da han tidligere — sammen med sin frue — havde givet underholdning med et fint og kvikt program. Men denne aften stod desværre ikke mål med den første. Den sidste sammenkomst var bekendtgjort med Elin Appel som taler. I den ellefte time kom der meddelelse, at hun var syg. Pastor Nørgaard, Vejstrup, lovede at komme i stedet, og det fortrød ingen på. Alle tre aftner gik folkedansen storartet som afslutning.

En vinter falder i to afsnit: det korteste og mørkeste før jul, da vi træner op i arbejdet, der så i de små tre måneder efter jul begynder for fuld kraft den første dag efter juletræet og kulminerer i travlhed hen mod fremvisningen. Vi prøver at sætte julestemning ved den sidste — eller næstsidste — søndag eftermiddag før ferien at klippe, sy og »nåle lys« til juletræet »næste år«, hvilken bemærkning jævnlige gør nogle lidt lange i ansigterne. Lykkedes det ikke ved klipningen, så gjorde det i alt fald, da vi kom over til

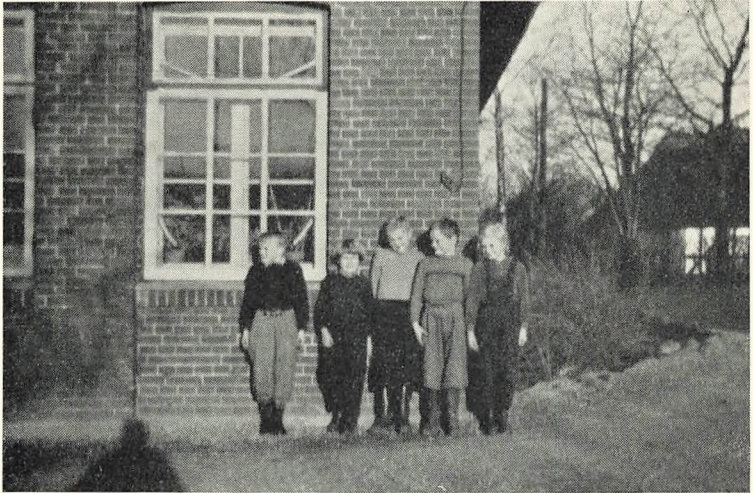

spisning, hvor Else Appel og de unge piger havde skabt julestemning med lys og bordpynt, og overraskelsen gav sig højlydt udtryk, da vi kom ind. Vi glæder os alle til juleferien, og de fleste glæder sig igen til at begynde i det nye år. Til juletræet var der som sædvanlig *fuldt* hus. Vi fik ud på aftenen besøg af et par stoute degne — far og søn — der ville vise, hvordan den slags danser, og det gik rigtignok varmt til i dobbelt forstand. — Odenseturen må ikke glemmes — en god tur! —

Vor sidste fest var fremvisningen, som i år havde fået sin egen dag, og det forløjner den. Inger Jensen og Johs. Madsen viste nogle fine gymnastiskhold. Afslutningen med efterskolen blev derved en stilfærdig dag — og en vemodig dag, da vi tog afsked med vort sidste elevhold på »Hjemly«. Det var svært at forlade arbejdet i efterskolen og det daglige samarbejde gennem mange år i skolehjemmet samt med børn og forældrekreds.

I denne måned forbereder man nu på »Hjemly« modtagelse af det første elevhold. Mine tanker går tit derover og vil særlig gøre det den 3. november.

Den 26. juni indbød Oxe Pedersen til et møde, hvortil

også gamle elever var velkomne. Desværre var Appels forhindrede i at komme og sendte hilsen. Jeg var på det tidspunkt i Glamsbjerg og kunne tage mod indbydelsen. Jeg var meget glad for at være med, og især for den hjertelighed, jeg blev modtaget med af »skolens kræfter«.

Tove Andersen holdt et privat elevmøde i sit hjem i juli måned. Det bør hun selv fortælle om.

Sidst har vi været en stor flok samlet i Langtved, hvor Appels indbød til et samlet besøg for at se, hvordan de bor.

Jeg sidder nu i Ryslinge friskole og skriver dette, og jeg glæder mig over, at jeg igen fik et arbejde i friskolen. Da det er en stor friskole med over 80 børn, er det også en stor skolekreds at lære at kende, så det vil tage tid. Med børnene, som jeg ser daglig, er det ingen sag. Det vil glæde mig, hvis jeres vej falder forbi, at I da kigger indenfor — eller rettere ovenpå — til mig.

Hjertelig hilsen og et hjerteligt lev vel!

Glædelig jul og et velsignet nytår!

Ryslinge friskole, i oktober 1954.

Agnès Andersen.

Elever 1914—15.

40 års jubilarer ved elevmødet 1955.

Johanne Schroll Andersen,
Clara Carlsen, f. Jørgensen, Hillerslev v. Højrup.
Astrid Andersen, De gamles hjem, Nørre Lyndelse v. Aarslev.
Signe Hansen, f. Skjerning, Vølstrup v. Rudme.
Johannes Odde Poulsen, Hansesodde v. Katterød.
Gunnar Hansen, Arnholm, Bøjden v. Horne F.
Holger Kristensen, Tommestrup.
Johannes Rasmussen, »Høsthaab« v. Haagerup.
Ludvig Kristensen, Brændelydinge v. Haagerup.
Hans Kristiansen, Sønder Højrup v. Pederstrup.
Ejnar Kr. Grønnegaard, Heden v. Allested.
Johannes Skov, Heden v. Allested.
Karl Jensen, Krarup v. Espe.
Kristen Kristensen, Ærenssæde v. Højrup.

Elever 1929—30.

25 års jubilarer ved elevmødet 1955.

Harald Hesselberg Buch, Øster Møllevej 15, Faaborg.
Gunnar Larsen, Aabylund v. Nørre Aaby.
Hans Christensen,
Hans Kristian Tofte, Højvang v. Ørbæk.
Frida Hansen.
Karen Petersen, f. Aagaard, Sønder Højrup v. Pederstrup.
Olaf Jensen, Banggaard v. Veflinge.
Niels Eshjerg, Lundeskovgaard, Snestrup v. Odense.
Marie Nielsen, f. Rasmussen, Rønninge v. Langeskov.
Svend Nielsen, Stigaardsminde v. Bølling.
Verner Albrechtsen, Eskildstrup v. Pederstrup. Død.
Gerda Nielsen, f. Madsen, Vandværksvej 12², Odense.
Gerda Olsen, Vordingborg.

Arne Flintegaard Hansen, Dr. Hindhedes Allé 21, Vanløse.
 Inger Nielsen, f. Fausing, Nakskovvej 26¹ tv., København, Vanløse.
 Svend Hansen, Havnsovej 13, Herlev.
 Karl Johansen, Stenstrup.
 Karl Peter Sloth, Laholmsgatan 2, Helsingborg.
 Ellen Hastrup, f. Pedersen, Østergård v. Hjortshøj.
 Mary Sloth, f. Hansen.
 Marie Ærenlund, f. Frandsen, Skelbo v. Højrup.
 Gunhild Andersen, Engesyn v. Højrup.
 Herdis Sørensen, Odensevej 111 v. Hjallese.
 Hans Knudsen,
 Gudrun Hansen, f. Knudsen, »Toftlund« v. Fangel.

Elever 1944—45.

10 års jubilarer ved elevmødet 1955.

Ove Elkjær Hansen, Rolfsted v. Langeskov.
 Gertrud Christensen, f. Jensen, Odense.
 Keld Helge Rasmussen, Egebjerg v. Stenstrup.
 Erik Eriksen,
 Tove Nielsen, »Skovly«, Millinge mark v. Millinge.
 Peder Bent Månsson, Enggaard, Øster Hæsinge v. Højrup.
 Svend Enevoldsen, Toftegaard, Sentved v. Refs Vindinge.
 Jens Gammelgaard, Aalykkegade 19, Kolding.
 Olga Hansine , f. Pedersen,
 Hans Edmund Jørgensen, Bæring, Sandager v. Assens.
 Karl Ejnar Hansen, Hedevigsløst, Maare mark v. Ørbæk.
 Laurits Knudsen, Gademoosegaard v. Tjæreby.
 Johannes Krogh, Katterød.
 Frands Frandsen Skelbo.
 Aage Jensen, Kochsvej 6² t. h., København V.
 Helge Sørensen, Galthogaard v. Tistrup.
 Jørgen Erik Nyvang, Birkum v. Højby F.
 Folke Madsen, Enggaard, Asdal v. Hjørring.
 Rasmus Bebe Hansen, Søfelde v. Espe.
 Anton Frede Kragegaard, Vester Aaby.
 Ellen Margrethe Stensgaard, f. Hansen, Ny Stenderup v. Vester Hæsinge.
 Georg Frede Hansen, Bjørnø v. Faaborg.
 Kjeld Rasmussen, Aabygaard v. Vester Aaby.
 Poul Tejsner, Katterød.
 Inger Margit Jensen, Skovgaard v. Vester Aaby.
 Ellen Agnethe Rasmussen, f. Jensen, a/m Vestergaard v. Sulsted.

Johanne, f. Andersen.
 Andreas Nielsen, Møllergaarden v. Kirke Hyllinge.
 Aksel Fogh Sørensen, Tarup v. Aarslev.
 Kirstine Johanne Rasmussen, Egemosegaard v. Oure.
 Signe Marie Kristensen, Lundehøjgaard v. Espe.
 Ove Ilum Nielsen, Højrupgaard v. Højrup.
 Ejvind Skov, Krarup v. Espe.
 Ruth Kristensen, f. Laursen, Landlyst v. Sandved.
 Jørgen Andersen, Knabegaarden, Øster Hæsinge v. Korinth.
 Martha Sørensen, f. Broholm, Nybølle v. Espe.
 Pauli Emanuel Jørgensen, Vantinge v. Espe.
 Karen Andersen, Skovgaard v. Haagerup.
 Ella Marie Jensen, Gammelhave v. Espe.
 Bodil Skyggelund Milling, Skyggelund v. Haagerup.
 Jørgen Peder Nielsen, Vantinge v. Espe.
 Poul Juul Jensen, Skrivergaarden v. Haagerup.
 Esther Henriksen, Lykkens Prøve v. Vester Aaby.
 Gerda Margrethe Johansen, Tange v. Espe.
 Ruth , f. Skjerning.
 Niels Aage Erik Hansen, Elholm, Maare v. Ørbæk.
 Svend Erik Hansen, Ølsted v. Staaby.
 Kathrine Louise Petersen, f. Riisbøl, Tøndervej 131, Aabenraa.
 Hans Erik Lund Hansen, Øster Hæsinge v. Højrup.
 Ove Vagn Rasmussen, Krarup v. Espe.
 Poula Gaarde, f. Lange, Vesterdal v. Nørre Aaby.
 Tove Nielsen, f. Lund Hansen, Bakkevej, Vissenbjerg v. Bred.
 Valborg Marie Heldbjerg, Heldbjerggaard v. Højrup.
 Ellen Kathrine Christensen, Espe.
 Karen Margrethe, f. Lindegaard Rasmussen.
 Frede Valter Kaspersen, Lydingegaarde v. Haagerup.
 Jenny Karoline Hansen, Stenhavegaard. Krarup v. Espe.
 Rasmus Peder Rasmussen, Krarup v. Espe.

Elever 1953—54.

Alfred Krogh Andersen, »Grøndalsgaard«, Bjerne mark v. Faaborg.
 Jens Kristiansen, »Aalegaard« v. Højrup.
 Erik Nøhr, »Bøgebjerggaard«, Bjerne mark v. Horne F.
 Povl Egelund Rasmussen, »Egelund« v. Espe.
 Lissi Briston Nielsen, Garvervænget 1² th., Bispebjerg, København NV.
 Arne Lund Hansen, »Arnely« v. Horne F.
 Aage Hædersdal, »Stenhøj«, Diernisse v. Faaborg.

- Tove Andersen, »Ravnelund« v. Allested.
 Hans Jørgen Hansen, »Birkmose«, Saaderup v. Ullerslev.
 Knud Hedegaard Jacobsen, Kistrup skovhuse v. Korinth.
 Bent Lois Bonde, Hillerslev v. Højrup.
 Karen Margrethe Nielsen, »Bjørnøstedet« v. Espe.
 Frede Christoffersen, »Helenehøj« v. Vester Aaby.
 Poul Erik Jensen, Øster Hæsinge v. Højrup.
 Holger Gerhard Christensen, Præliminærkursuset i Glamsbjerg.
 Jørgen Øbro, Høedgaard v. Flemløse.
 Inge Johanne Nielsen, Arreskov v. Korinth.
 Birgit Mølby Knudsen, Akkerupvej i Haarby.
 Karsten Henriksen, Villumstrup v. Ørbæk.
 Per Eschen Eriksen, »Søgaard«, Svanninge v. Faaborg.
 Ejner Frede Hansen, Tingskoven v. Højrup.
 Inger Broholm, Præstebro v. Espe.
 Else Carla Birkholm, Øster Hæsinge v. Vester Hæsinge.
 Karl Ejnar Andersen, »Langesminde«, Hundstrup v. Vester Skerninge.
 Ejvind Helmuth Hansen, »Bilkerisgaard« v. Ulbølle.
 Birte Irene Andersen, Bolbro børnehjem, Odense.
 Erik Snedevind Andersen, Ellerup friskole v. Gudbjerg, Sydfyn.
 Svend Hedemann Jensen, Hillerslev v. Højrup.
 Niels Peder Krogh, »Kroggaard«, Diernisse v. Faaborg.
 Laida Solveig Christensen, Kløverpris, Hillerslev v. Højrup.
 Bente Rigmor Christensen, »Pilshus«, Eskebjerg v. Vester Aaby.
 Ebbe Juel Jensen, »Skrivergaarden«, v. Haagerup.
 Jørgen Peter Nielsen, Tingskoven v. Espe.
 Endi Robert Horsmann Larsen, Holstenshus v. Faaborg.
 Ole Nordal Hauger, Spanager v. Lille Skensved.
 Leif Herman Johansen, Dømmestrup v. Fangel.

INDHOLD

Sigurd Larsen: Frands Frandsen.....	3
Hans Appel: Sønderjylland vundet . . .!	6
Sv. Aa. Nørgaard: Bonden og dansk åndsliv.....	26
Aksel Appel: Hans Agerbek	34
Laurits Adolfsen: Tanker ved en friskoleindvielse.....	43
Johs. Rasmussen: 1914 - »Hjemly« - 1954.....	44
Gunnar Hansen: Omkring et 40-årsminde.....	46
Sigurd: Et rimbrev til historiske medrejsende.....	48
Inger Snedevind Nielsen: Et år i Scotland.....	55
Hilsener fra gamle elever.....	59
Agnes Andersen: En tak.....	64
Inger Jensen: Et møde -	67
Johannes Madsen: Teknikken og mennesket.....	69
Hans Appel: Ved indvielsen af det nye hus 9. januar 1927.....	71
Hans Appel: Et og andet.....	75
Aksel Appel: Festlige dage på »Hjemly«.....	79
Agnes Andersen: 1953-54.....	86
Elevliste	93